Rashi on Judges
רש"י על שופטים
merged
https://www.sefaria.org/Rashi_on_Judges
This file contains merged sections from the following text versions:
-Sefaria vocalized edition
-http://sefaria.org

רש"י על שופטים

Chapter 1

Verse 1

מִי יַעֲלֶה לָּנוּ אֶל הַכְּנַעֲנִי. עַל מְקוֹמוֹת שֶׁהִפִּלְנוּ בְּגוֹרָל וְעֲדַיִן לֹא נִכְבְּשׁוּ:

Verse 2

יְהוּדָה יַעֲלֶה. שֵׁבֶט יְהוּדָה יַעֲלֶה תְּחִלָּה לִכְבּשׁ אֶת גּוֹרָלוֹ:

Verse 3

לְשִׁמְעוֹן אָחִיו. לְשֵׁבֶט שִׁמְעוֹן:
עֲלֵה אִתִּי. וְעָזַרְנִי לִכְבּוֹשׁ אֶת מַה שֶּׁנָּפַל בְּגוֹרָלִי וְיֵשׁ פּוֹתְרִין: יְהוּדָה יַעֲלֶה, הוּא עָתְנִיאֵל, הוּא יַעְבֵּץ, שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים בְּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה (טז א): מַה שְּׁמוֹ, יְהוּדָה אֲחִי שִׁמְעוֹן שְׁמוֹ, וּלְשִׁמְעוֹן אָחִיו אָמַר שֶׁיֵּלֵךְ אִתּוֹ:

Verse 4

בְּבֶזֶק. שֵׁם מָקוֹם:

Verse 5

Verse 6

Verse 7

שִׁבְעִים מְלָכִים וְגוֹ'. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד מַה גְּדוֹלָתָן וְעָשְׁרָן שֶׁל מַלְכֵי כְּנַעַן, שֶׁהֲרֵי אֲדֹנִי בֶזֶק לֹא הָיָה כְּדַאי לִמְנוֹת (יהושע יב) עִם מַלְכֵי כְּנַעַן בְּשֵׁם 'מֶלֶךְ', וְכָתוּב בּוֹ כֵּן:
וַיְבִיאֻהוּ יְרוּשָׁלַם. שָׁהָלְכוּ מִשָּׁם לְהִלָּחֵם עַל יְרוּשָׁלַיִם:

Verse 8

שִׁלְּחוּ בָאֵשׁ. שִׁלְּחוּ אֵשׁ בְּכֻלָּהּ:

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

אֲחִי כָלֵב. מֵאִמּוֹ׃

Verse 14

וַתְּסִיתֻהוּ. (תרגום:) וְאַמְלְכֻתֵּיהּ, לְשׁוֹן נִמְלָךְ, שֶׁמְיַעֲצִין הָאָדָם וּמַשִּׂיאִין לִבּוֹ לְדָבָר אַחֵר, נִרְאֶה לִי׃
וַתִּצָּנַח. (תרגום:) וְאִתְרְכִינַת, לִיפּוֹל לְרַגְלֵי אָבִיהָ׃

Verse 15

אֶרֶץ הַנֶּגֶב. אָדָם שֶׁבֵּיתוֹ מְנֻגָּב מִכָּל טוּב, שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא תּוֹרָה׃
גֻּלַּת מָיִם. שְׁדֵה בֵּית הַבַּעַל, (תרגום:) אֲתַר בֵּית שָׁקְיָא דְמַיָּא׃

Verse 16

מֵעִיר הַתְּמָרִים. הִיא יְרִיחוֹ, שֶׁנִּתַּן לָהֶם דּוּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ לְאָכְלָהּ עַד שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,
וּמִי שֶׁיִּבְנֶה בֵּית הַבְּחִירָה בְּחֶלְקוֹ יִטָּלֶנָּה, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לְכָל יִשְׂרָאֵל חֵלֶק בְּבֵית הַבְּחִירָה,
וּנְתָנוּהָ לִבְנֵי יִתְרוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְהַתַּלְמִידִים שֶׁבָּהֶם הִנִּיחוּהָ וְהָלְכוּ אֵצֶל עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז הוּא יַעְבֵּץ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּנֶגֶב עָרָד לִלְמוֹד תּוֹרָה׃
וַיֵּשֶׁב אֶת הָעָם. עִם הַתַּלְמִידִים הַיּוֹשְׁבִים לְפָנָיו הוּא בִּקֵּשׁ מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיַּזְמִין לוֹ תַּלְמִידִים הֲגוּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א ד:י) וַיִּקְרָא יַעְבֵּץ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, וְזִמֵּן לוֹ הַחֲסִידִים הַלָּלוּ׃

Verse 17

Verse 18

Verse 19

כִּי לֹא לְהוֹרִישׁ. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: בָּתַר כֵּן דְּחָבוּ, לָא יְכִילוּ לְתָרְכָא יָת יָתְבֵי מֵישְׁרָא׃

Verse 20

Verse 21

וְאֶת הַיְבוּסִי יֹשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם. מָחוֹז הָיָה בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁשְּׁמוֹ יְבוּסִי (פרקי דרבי אליעזר לו), וּמִבְּנֵי אֲבִימֶלֶךְ הָיוּ, וְלֹא הוֹרִישָׁם מִפְּנֵי הַשְּׁבוּעָה (בראשית כא:כג-כד) עַד שֶׁבָּא דָוִד (שמואל ב ה:ו-ז), לְפִי שֶׁעֲדַיִן הָיָה נָכְדוֹ קָטָן, וְהוּא נִשְׁבַּע לוֹ וּלְנִינוֹ וּלְנֶכְדּוֹ׃

Verse 22

בֵּית אֵל. שֶׁנָּפַל בְּגוֹרָלָם (יהושע טז:א), וְאַף עַל פִּי שֶׁפָּסַל מִיכָה עִמָּהֶם, שֶׁהֲרֵי מִיכָה מִשֵּׁבֶט אֶפְרַיִם (שופטים יז:א), נֶאֱמַר כָּאן ׳וַה׳ עִמָּם׳, הוּא שֶׁאָמַר דָּנִיֵּאל (דניאל ט:ז): לְךָ ה׳ הַצְּדָקָה וְלָנוּ בּשֶׁת הַפָּנִים:

Verse 23

וַיָּתִירוּ. עַל יְדֵי אֲחֵרִים, (תרגום:) וּשְׁלָחוּ מְאַלְּיִן, וְיָתִירוּ אֶת אֶרֶץ (במדבר יג:ב) נֶאֱמַר בַּמְרַגְּלִים עַצְמָן, וְאֵלּוּ שֶׁשְּׁלָחוּ מְרַגְּלִים נֶאֱמַר בָּהֶם וַיָּתִירוּ:

Verse 24

אֶת מְבוֹא הָעִיר. שֶׁהָיוּ נִכְנָסִים לָהּ דֶּרֶךְ הַמְּעָרָה, וְלוּז אֶחָד עוֹמֵד עַל פִּי הַמְּעָרָה וְנִכְנָסִים דֶּרֶךְ הַלּוּז לַמְּעָרָה:

Verse 25

וַיִּרְאֵם. בְּאֶצְבָּעוֹ:

Verse 26

לוּז. שֶׁגָּדְלוּ בוֹ אֱגוֹזִים דַּקִּים, קולדר״א בְּלַעַ״ז:
הוּא שְׁמָהּ עַד הַיּוֹם. לֹא בִּלְבָּלָה סַנְחֵרִיב, וְלֹא הֶחֱרִיבָהּ נְבוּכַדְנֶצַּר:

Verse 27

וְלֹא הוֹרִישׁ מְנַשֶּׁה. סֵפֶר הַכָּתוּב בִּגְנוּתוֹ, שֶׁהִתְחִילוּ לִמְעוֹל בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁצִּוָּה אוֹתָם (במדבר לג:נב): וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְגוֹ׳:

Chapter 2

Verse 1

וַיַּעַל מַלְאַךְ ה׳. שֶׁנִּינוּ בְּ׳סֵדֶר עוֹלָם׳ (פרק יט): זֶה הָיָה פְּנָחָס:
אֶל הַבֹּכִים. שָׁם הַמָּקוֹם:
אַעֲלֶה אֶתְכֶם. כָּךְ הָיָה דַּעְתִּי מִתְּחִלָּה לְהַעֲלוֹתְכֶם מִמִּצְרַיִם, וְכֵן עָשִׂיתִי עַל מְנָת לְהוֹרִישׁ אֶת הָאֱמֹרִי:

Verse 2

Verse 3

וְגַם אָמַרְתִּי. עַתָּה אָמַרְתִּי בְּאַפִּי:
לְצִדִּים. לְמְצַדְּדִים בְּצִדְּכֶם בְּגִדּוּדִים וְגַיָּסוֹת לִשְׁלֹל וְלָבוֹז:

Verse 4

Verse 5

Verse 6

וַיִּשַּׁח יְהוֹשֻׁעַ וְגוֹ׳. זֶה הַמַּעֲשֶׂה הָיָה מֻקְדָּם, אֶלָּא לְפִי שֶׁבָּא לוֹמַר (פסוק יא): וַיַּעֲשׂוּ
חָרַע, הִתְחִיל לוֹמַר כֵּן: יְהוֹשֻׁעַ כִּשֵּׁמֵת, וְקִבְּלוּ לְפָנָיו לַעֲבֹד ה׳, שְׁלָמָם אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ, וְהֵם
עָבְדוּ אֶת ה׳ כָּל יָמָיו וְכָל יְמֵי הַזְּקֵנִים, וְאַחַר כָּךְ: וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חָרַע:

Verse 7

אֲשֶׁר הֶאֱרִיכוּ יָמִים וְגוֹ׳. יָמִים הֶאֱרִיכוּ, שָׁנִים לֹא הֶאֱרִיכוּ, לְפִי שֶׁנִּתְעַצְּלוּ בְּהֶסְפֵּדוֹ,
הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ט): הַר גָּעַשׁ, שֶׁרָעַשׁ עֲלֵיהֶם הָהָר לְהָרְגָן:

Verse 8

Verse 9

בְּתִמְנַת חֶרֶס. עַל שֵׁם שֶׁהֶעֱמִידוּ תְּמוּנַת חֶרֶס עַל קִבְרוֹ, כְּלוֹמַר חֶבֶל עַל אָדָם שֶׁהֶעֱמִיד הַחַמָּה
וּמוּטָל בְּקֶבֶר:

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

Verse 14

Verse 15

בְּכָל אֲשֶׁר יָצְאוּ יַד ה׳ הָיְתָה בָּם לְרָעָה. עַל אֲבִימֶלֶךְ וּמַחְלוֹן וְכִלְיוֹן נֶאֱמַר בְּ׳סֵדֶר עוֹלָם׳
(פרק יב):

Verse 16

וַיָּקֶם ה׳ שֹׁפְטִים. תָּמִיד מִדּוֹר אֶל דּוֹר, כְּמוֹ שֶׁהוּא מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ בַּסֵּפֶר הַזֶּה, שׁוֹפֵט אַחַר
שׁוֹפֵט:

Verse 17

Verse 18

וְכִי הֵקִים. לְשׁוֹן הֹוֶה, וְכַאֲשֶׁר הָיָה מֵקִים לָהֶם שׁוֹפְטִים, וְהָיָה ה׳ עִם הַשּׁוֹפֵט וְגוֹ׳:
כִּי יִנָּחֵם. שֶׁהָיָה מִתְנַחֵם לָהֶם עַל הָרָעָה, כֵּן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן:
מִנַּאֲקָתָם. מִפְּנֵי נַאֲקָתָם, הָעוֹלָה לְפָנָיו מִפְּנֵי אוֹיְבֵיהֶם:

Verse 19

לֹא הִפִּילוּ. לֹא הִנִּיחוּ דָּבָר לִהְיוֹת נוֹכְחִים עַל כָּל הַבָּא עֲלֵיהֶם:

Verse 20

Verse 21

Verse 22

הַשֹּׁמְרִים הֵם. ה״א חֲטַף פַּתַּח הוּא נָקוּד, לְפִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן שְׁאֵלָה וְנִסָּיוֹן:

Chapter 3

Verse 1

לְנַסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל. אֶת דּוֹר הָאַחֵר אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אֶת נִסֵּי מִלְחֲמוֹת כְּנַעַן וְלֹא רָאוּ אֶת הַמַּעֲשֶׂה הַגָּדוֹל, וְהִמְרוּ וּמָעֲלוּ בַּמָּקוֹם:

Verse 2

רַק לְמַעַן דַּעַת. רַק לְדָבָר הַזֶּה לְבַדּוֹ הִנִּיחָם, לְמַעַן דַּעַת וּלְהִתְבּוֹנֵן דּוֹרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מַה הַחֵטְא גּוֹרֵם, כִּי עַתָּה הֵם זְקוּקִים לְלַמְּדָם מִלְחָמָה:
רַק אֲשֶׁר לְפָנִים. שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים לְשָׁרֵת אֶת ה׳:
לֹא יָדְעוּם. לְמִלְחָמוֹת הַלָּלוּ וְטַכְסִיסֵיהֶם, וְלֹא נִצְרְכוּ לָהֶם:

Verse 3

חֲמִשָּׁה סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים. הֵם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִנִּיחַ לְנַסּוֹת:

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ ה׳. דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא (מדרש תנחומא שמות כ) נִסְתַּכֵּל בָּהֶם, שֶׁאָמַר
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּמִצְרַיִם (שמות ג:ז) רָאֹה רָאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי, מַה הֵן שְׁתֵּי
רְאִיּוֹת הַלָּלוּ, אָמַר לוֹ: רוֹאֶה אֲנִי שֶׁעֲתִידִין לִטְעוֹת בָּעֵגֶל, וְאַף עַל פִּי כֵן ׳רָאִיתִי אֶת
עֳנִי עַמִּי׳. זוֹ דָּרַשׁ עָתְנִיאֵל, אָמַר: בֵּין זַכִּים בֵּין חַיָּבִים, עָלָיו לְהוֹשִׁיעָם:

Verse 11

Verse 12

Verse 13

אֶת עִיר הַתְּמָרִים. יְרִיחוֹ:

Verse 14

Verse 15

אִטֵּר יַד יְמִינוֹ. תִּרְגֵּם יְהוֹנָתָן: גְּבַר גְּמִיד יַד יְמִינֵיהּ, וְכָל גְּמִיד לְשׁוֹן אֲרָמִי הוּא,
דָּבָר כָּווּץ מֻחֲמַת חֹלִי, ריטרי״ט בְּלַעַ״ז; לֹא הָיָה שׁוֹלֵט בְּיַד יְמִינוֹ. וּבִלְשׁוֹן עִבְרִי:
אִטֵּר, אָטוּם, כְּמוֹ (תהלים סט:טז) וְאַל תֶּאְטַר עָלַי בְּאֵר פִּיהָ, אָטוּם בְּיַד יְמִינוֹ, שֶׁלֹּא
הָיָה שׁוֹלֵט בָּהּ:

Verse 16

גֹּמֶד אָרְכָּהּ. אַמָּה גְּדוּמָה, וּבִלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז: דוימ״ן לאנ״ג, וּבִלְשׁוֹן לַעַז: גשקור״ט:
עַל יֶרֶךְ יְמִינוֹ. לְפִי שֶׁבְּשְׁמֹאלוֹ שׁוֹלֵט, יֹאחֲזֶנָּה בִּשְׁמֹאלוֹ:

Verse 17

אִישׁ בָּרִיא. (תרגום:) פָּטִים

Verse 18

וַיְשַׁלַּח אֶת הָעָם. חָזַר לַאֲחוֹרָיו וְלִוָּה אֶת חֲבוּרַת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּאוּ עִמּוֹ לָשֵׂאת אֶת הַמִּנְחָה,
וְלִוָּה אוֹתָם עַד הַגִּלְגָּל:

Verse 19

וְהוּא שָׁב. יְחִידִי:
מִן הַפְּסִילִים. מָקוֹם שֶׁפּוֹסְלִים שָׁם אֲבָנִים מִן הָהָר, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: מִן מַחְצַבְיָא, וּבָא
אֶל עָגְלוֹן וַיֹּאמֶר לוֹ:
וַיֹּאמֶר הָס. אָמַר עָגְלוֹן: שְׁתְקוּ אֶת הַכֹּל מֵעָלַי, וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם הָס: סְלִיק, הוֹצִיא כָּל
אִישׁ, וְאַף עַל פִּי כֵן ׳הָס׳, לְשׁוֹן שְׁתִיקָה:

Verse 20

בַּעֲלִיַּת הַמְקֵרָה. (תרגום:) בַּעֲלִיַּת בֵּית קַיְטָא, שֶׁהָיְתָה לָאֲוִיר וְצוֹנֶנֶת:
דְּבַר אֱלֹהִים לִי אֵלֶיךָ. וְצָרִיךְ אַתָּה לַעֲמוֹד:
וַיָּקָם מֵעַל הַכִּסֵּא. לְכָךְ זָכָה וְיָצְאָה מִמֶּנּוּ רוּת:

Verse 21

Verse 22

הַנְּצָב. הוּא הַבַּרְזֶל שֶׁהַשָּׁנוּן תָּחוּב לְתוֹכוֹ, שֶׁקּוֹרִין הול"ט בְּלַעַ"ז, הוּא הַמַּעֲמִיד הַחֶרֶב עַל
פִּי תַּעְרָהּ:
הַלַּהַב. הוּא הַשָּׁנוּן שֶׁקּוֹרִין ברונ"ט בְּלַעַ"ז, וּבְלַעַ"ז למ"א:
וַיִּסְגֹּר הַחֵלֶב. שֶׁמָּנוֹ, שֶׁהָיָה שָׁמֵן מְאֹד, וְכִסָּה אֶת כָּל אֹרֶךְ הַחֶרֶב:
וַיֵּצֵא הַפַּרְשְׁדֹנָה. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וּנְפַק אוּכְלֵיהּ שְׁפִיר, עֲשָׂאן כִּשְׁתֵּי תֵבוֹת וְשִׁי"ן מְשַׁמֶּשֶׁת
לִשְׁתֵּיהֶן, וַיֵּצֵא הַפֶּרֶשׁ, שְׁדוֹנָה, בִּשְׁפִיכָה. שָׁפַךְ, ׳שְׁדָא׳ כְּתַרְגּוּמוֹ:

Verse 23

וַיֵּצֵא אֶהוּד הַמִּסְדְּרוֹנָה. מִן הָעֲלִיָּה אֶל הַמִּסְדְּרוֹנָה, תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: לְאַכְסַדְרָא:
וְנָעַל. בְּמַפְתֵּחַ:

Verse 24

וְהוּא יָצָא. אֶהוּד יָצָא, וַעֲבָדָיו שֶׁל עֶגְלוֹן בָּאוּ:
מֵסִיךְ רַגְלָיו. (תרגום:) עָבֵיד צוֹרְכֵיהּ, הֵם נְקָבִים הַגְּדוֹלִים:

Verse 25

עַד בּוֹשׁ. עַד עִכּוּב, כְּלוֹמַר זְמַן אָרוֹךְ:

Verse 26

נִמְלָט. בָּרַח, אישקימוצי"ר בְּלַעַ"ז:
עַד הִתְמַהְמְהָם. כְּמוֹ (שיר השירים א:יב) עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ, (שם ב:ז) אֶת הָאַהֲבָה עַד
שֶׁתֶּחְפָּץ, בְּעוֹד שֶׁשְּׁנֵינוּ חֲפֵצִים בָּהּ:
הַשְּׁעִירָתָה. יַעַר דַּק וְעָב, שֶׁקּוֹרִין ברוצ"ש בְּלַעַ"ז, וְטוֹב הוּא לְהֶחָבֵא וְהַרְבֵּה יֵשׁ בְּסֵדֶר
זָרְעִים שֶׁעַנְפֵי אִילָנוֹת דַּקִּים קְרוּיִין שֵׂעָר (כלאים ד:ט) הוֹפֵךְ אֶת הַשֵּׂעָר, (פאה ב:ג)
וְאִם הָיָה הַשֵּׂעָר כּוֹתֵשׁ:

Verse 27

וַיְהִי בְּבוֹאוֹ. שֶׁעָבַר אֶת הַיַּרְדֵּן וּבָא לִמְקוֹמוֹ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן:
בְּהַר אֶפְרָיִם. שֶׁהָיָה בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמַּעֲרָבִי, וְאֶרֶץ מוֹאָב הָיְתָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
בְּמִזְרָחוֹ, מִתּוֹךְ שֶׁשָּׁלְטוּ בְּיִשְׂרָאֵל וְעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, יָרְשׁוּ אֶת יְרִיחוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְמַעְלָה
(פסוק יג) וְנָתְנוּ אֶת סַרְנֵיהֶם וּשְׁלִיטֵיהֶם עַל יִשְׂרָאֵל:

Verse 28

רִדְפוּ. לַהֲרֹג אֶת כָּל מוֹאָב שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שֶׁלָּנוּ:
וַיִּלְכְּדוּ אֶת מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן. שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ מוֹאָב לָנוּס וְלָשׁוּב אֶל אַרְצָם:

Verse 29

כָּל שָׁמֵן. (תרגום:) כָּל גְּבַר אֵימְתָן:

Verse 30

Verse 31

מַלְמָד. הוּא דָּרְגָן, מַרְדֵּעַ, אגויי"לו"ן בְּלַעַ"ז:

Chapter 4

Verse 1

Verse 2

בַּחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם. שֵׁם עִיר, עַל שֵׁם שֶׁהָיְתָה חֲזָקָה וְשׁוֹלֶטֶת:

Verse 3

לָחַץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחָזְקָה. דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא (צו ב): בְּגִדּוּפִין, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלאכי ג:יג): חָזְקוּ עָלַי דִּבְרֵיכֶם:

Verse 4

אֵשֶׁת לַפִּידוֹת. שֶׁהָיְתָה עוֹשָׂה פְּתִילוֹת לַמִּקְדָּשׁ:

Verse 5

תַּחַת תֹּמֶר. תְּמָרִים הָיוּ לָהּ בִּירִיחוֹ:
בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית אֵל בְּהַר אֶפְרָיִם. לְפִי תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל יוֹנָתָן יֵשׁ לִלְמֹד שֶׁאֵין מִקְרָא זֶה כְּמַשְׁמָעוֹ, וְאֵין אֵלּוּ סִימָנֵי מְקוֹם יְשִׁיבָתָהּ, אֶלָּא לָמַדְנוּ שֶׁאִשָּׁה עֲשִׁירָה הָיְתָה וּמִן הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלּוּ הָיְתָה פַּרְנָסָתָהּ, וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּעִירָהּ, עֲטָרוֹת שְׁמָהּ:
תַּחַת תֹּמֶר. תְּמָרִים הָיוּ לָהּ בִּירִיחוֹ, וּכְרָמִים בָּרָמָה, וְזֵיתִים בְּבִקְעַת בֵּית אֵל, שֶׁהוּא מְקוֹם שְׁמוֹ, וְעָפָר חִוָּר בְּהַר אֶפְרַיִם, (תרגום:) ׳בְּטוּר מַלְכָּא׳, אוֹמֵר אֲנִי שֶׁמּוֹכְרִין אוֹתָהּ לְיוֹצְרֵי חֶרֶשׂ. וְיֵשׁ פּוֹתְרִין: ׳עָפָר חִוָּר׳, שְׂדֵה זֶרַע, כְּמוֹ (משנה שביעית ב:א): שְׂדֵה הַלָּבָן:

Verse 6

הֲלֹא צְוָה. בְּיַד מֹשֶׁה (דברים כ:יז): כִּי הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם, כָּךְ שְׁנוּיָה בְּמִכִילְתָּא (בא יב):

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

וַיַּעַל בְּרַגְלָיו. עִמּוֹ:

Verse 11

אֵלּוֹן בְּצַעֲנַנִּים. (תרגום:) מֵישַׁר אַגְנָיָא, מְקוֹם מֵישָׁר שֶׁל בְּצָעִים, מרי״ק בְּלַעַ״ז וְהוּא אַגְנָיָא גְּבִים, כְּמִין גּוּמּוֹת שֶׁהַמַּיִם נִקְבָּצִים שָׁם, ׳אַגְנֵי דְּאַרְעָא מִקְרוֹ׳, (קידושין סא א):

Verse 12

Verse 13

מֵחָרֹשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל נַחַל קִישׁוֹן. הִזְעִיקָם שֶׁיִּלְכוּ אֶל נַחַל קִישׁוֹן מֵחָרֹשֶׁת הַגּוֹיִם שֶׁהוּא יוֹשֵׁב שָׁם:

Verse 14

Verse 15

Verse 16

Verse 17

Verse 18

בַּשְּׁמִיכָה. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: בְּגוֹנְכָא, וּפֵרֵשׁ רַב הַאי (שבת נא א): גּוֹנְכָא – גְּלוּפְקָרְיוֹ, קוט״א בְּלַעַ״ז:

Verse 19

נֹאד חֶמָלָב. שֶׁהֶחָלָב מַכְבִּיד אֶת הַגּוּף לִהְיוֹת נִרְדָּם:

Verse 20

עֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל. זָרְזִי עַצְמֵךְ כְּזָכָר. וְיֵשׁ פּוֹתְרִים: ׳עֲמֹד׳, כְּמוֹ לַעֲמֹד:

Verse 21

יְתַד הָאֹהֶל. קבילי״ל בְּלַעַ״ז, שֶׁתּוֹקְעִין בָּאָרֶץ עִם שְׁפוֹלֵי הָאֹהֶל לְפוֹשְׁטוֹ:
הַמַּקֶּבֶת. (תרגום:) אַרְזַפְתָּא, מרטי״ל בְּלַעַ״ז:
בַּלָּאט. (תרגום:) בְּרָז, חֲרֵשׁ:
וַתִּצְנַח בָּאָרֶץ. (תרגום:) וּנְעָצַת בְּאַרְעָא:

Verse 22

בְּרַקָּתוֹ. (תרגום:) בְּצִידְעֵיהּ, נִיל״ה טימפי״ה בְּלַעַ״ז, וּתְחָבָהּ בְּרַקָּתוֹ וּבָאָרֶץ:

Chapter 5

Verse 1

Verse 2

בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם. כְּשֶׁבָּאוּ פְּרָצוֹת עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּרְצוּ בָּהֶם אוֹיְבֵיהֶם עַל עָזְבָם אֶת ה׳, וְהִתְנַדֵּב הָעָם לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, מֵעַתָּה בָּרְכוּ אֶת ה׳ עַל הַתְּשׁוּעוֹת שֶׁעָשָׂה:

Verse 3

אָנֹכִי אָנֹכִי. כָּפוּל, שָׁמַעְתִּי מִדְרַשׁ אַגָּדָה (ילקוט שמעוני ב מז) לֹא קִפַּח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכַר תָּבוֹר וְכַרְמֶל, שֶׁבָּאוּ לְמַתֵּן תּוֹרָה לָתֵת עֲלֵיהֶם אֶת הַתּוֹרָה וְזָרְזוּ בְּבֹשֶׁת הַפָּנִים,

אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, סוֹף שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לָכֶם כִּפְלַיִם, נֶאֱמַר בְּסִינַי (שמות כ:ב) אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ, בְּתָבוֹר יֵאָמַר: אָנֹכִי אָנֹכִי. נֶאֱמַר בְּסִינַי (שם) אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ, בְּכַרְמֶל יֵאָמַר, כָּפוּל (מלכים א יח:לט) ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים, ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים, בִּימֵי אֵלִיָּהוּ:

Verse 4

ה׳ בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר. זֶה מַתַּן תּוֹרָה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג:ב) וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ, וּמַה עִנְיָנָהּ לְכָאן, כָּךְ אָמְרָה דְּבוֹרָה: קָשָׁה הִיא הַתּוֹרָה לִפְרֹשׁ מִמֶּנָּה וְטוֹבָה הִיא לִדְבַק בָּהּ, שֶׁהֲרֵי בְּמוֹרָא וּבְגְבוּרָה נִתְּנָה, וּלְכָךְ נִמְסְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם עַל פְּרִישָׁתָם הַיְמָנָה וּכְשֶׁהִתְנַדְּבוּ לַעֲסוֹק בָּהּ נוֹשְׁעוּ, כָּל זֶה יֵשׁ לִלְמֹד מִתַּרְגּוּמוֹ שֶׁל יוֹנָתָן נָטְפוּ. הֵזִילוּ טַל תְּחִיָּה:

Verse 5

הָרִים נָזְלוּ. כְּמַיִם נוֹזְלִים נָמוֹגוּ:
זֶה סִינַי. כְּבָר מְפֹרָשׁ (שמות יט:כ) מַה נִּרְאָה בּוֹ: עָשָׁן כֶּלוֹ, וְקוֹל, וְלַפִּידִים וְאֵשׁ:
מִפְּנֵי ה׳. וַהֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר ׳זֶה סִינַי׳, מַה אֵרַע בּוֹ, מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה׳:

Verse 6

בִּימֵי שַׁמְגַּר בֶּן עֲנָת בִּימֵי יָעֵל. מְלַמֵּד שֶׁאַף יָעֵל שָׁפְטָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּיָמֶיהָ
חָדְלוּ אֳרָחוֹת. הָיוּ יְרֵאִים יִשְׂרָאֵל לָצֵאת לְדַרְכָּם מִפְּנֵי הָאוֹיְבִים וְהָיוּ הוֹלְכִים דֶּרֶךְ עֲקַלָּתוֹן בְּהֶחָבֵא:

Verse 7

חָדְלוּ פְרָזוֹן. עָרֵי הַפְּרָזִי שֶׁאֵין לָהֶם חוֹמָה חָדְלוּ מִהְיוֹת יוֹשְׁבִים בָּהֶם מִפְּנֵי אוֹיְבֵיהֶם,
וְנֶאֶסְפוּ אֶל עָרֵי הַמִּבְצָר:
עַד שַׁקַּמְתִּי. כְּמוֹ שֶׁקַּמְתִּי, וְכֵן (שופטים ו:ז) שָׁאַתָּה מְדַבֵּר עִמִּי:

Verse 8

יִבְחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אָז לָחֶם שְׁעָרִים. כְּשֶׁבָּחַר לוֹ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים חֲדָשִׁים, אָז הֶחֱזִקוּ לְמִלְחָמָה בְּשַׁעֲרֵיהֶם, רְאוּ עַתָּה בְּהִתְנַדְּבָם, אִם רָאָה בְּיִשְׂרָאֵל מָגֵן וָרֹמַח, שֶׁצָּרִיךְ לְהִלָּחֵם בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף רָאשֵׁי גְיָסוֹת שֶׁהֵבִיא הַגּוֹי עֲלֵיהֶם, וְכֻלָּם הַמָּתָם הַמָּקוֹם בְּמִלְחָמַת הַכּוֹכָבִים (פסוק כא) וְנַחַל קִישׁוֹן גְּרָפָם
שְׁעָרִים. כְּמוֹ (דברים יז:ב) כִּי יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ, עֲיָרוֹת:

Verse 9

לִבִּי. אֲנִי דְּבוֹרָה לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל, לְאֹהֵב אֶת חֲכְמֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהִתְנַדְּבוּ בָעָם, לֵאמֹר: בָּרְכוּ
אֶת ה׳ וְשׁוּבוּ אֵלָיו:

Verse 10

רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת. הַסּוֹחֲרִים וְהַשָּׂרִים שֶׁיִּרְכְּבוּ מֵעַתָּה עַל אֲתוֹנוֹת לְבָנוֹת הַחֲשׁוּבוֹת,
מִבְּלִי יִרְאָה וְדַאֲגַת אוֹיְבֵיהֶם, וְאוֹתָן שֶׁיּוֹשְׁבִין עַל מִדְיָן, לְשׁוֹן דַּיָּנִים, שֶׁהָיוּ יְרֵאִים לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט בְּפַרְהֶסְיָא, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: דַּהֲווֹ מִתְחַבְּרִין לְמֵיתַב עַל דִּינָא, וְאוֹתָן שֶׁהוֹלְכִין רַגְלִי עַל דֶּרֶךְ, שִׂיחוּ וְסַפְּרוּ אֶת הַתְּשׁוּעָה הַזֹּאת, אֲשֶׁר מִקּוֹל הַמְחַצְּצִים אֶתְכֶם, אוֹרְבִים, לִסְטִים וּמוֹכְסִין, הַיּוֹשְׁבִין גְּדוּדִים בְּמַעֲרָכוֹת לְאֹרֶב בָּעֲבָרֵי הַמַּיִם, שָׁם יִתְנוּ עַתָּה רוֹכְבֵי הָאֲתוֹנוֹת וְהוֹלְכֵי עַל דֶּרֶךְ אֶת צְדָקוֹת ה׳, וּמַה הֵן הַצְּדָקוֹת (פסוק יא) צִדְקוֹת פְּרָזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהִשְׁקִיט אֶת יִשְׂרָאֵל, לְשׁכֹּן פְּרָזוֹן וְלָצֵאת מְפֻזָּרִים בִּיחִידִי, שֶׁלֹּא בַּאֲסִיפַת עָם:

Verse 11

מְחַצְּצִים. פָּתַר מְנַחֵם: עוֹרְכֵי מִלְחָמָה וְסוֹדְרֵי קְרָב, וְחִבְּרוּ עִם (משלי ל:כז) מֶלֶךְ אֵין לָאַרְבֶּה וַיֵּצֵא חֹצֵץ כֻּלּוֹ, לְשׁוֹן גְּדוּדִים. דָּבָר אַחֵר

מְקוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מַשְׁאֲבִים. כְּשֶׁהָיִיתֶם הוֹלְכִים בֵּין מַשְׁאֲבִים לִשְׁאֹב מַיִם, הָיִיתֶם יְרֵאִים
מִקּוֹל אֲבָנִים, חֲלוּקֵי הַנַּחַל, קִיזל"ש בְּלַע"ז, שֶׁהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶם נִשְׁמָע קוֹלָם, וְהָיִיתֶם
יְרֵאִים שֶׁלֹּא יִרְגְּשׁוּ בָּכֶם אוֹיְבֵיכֶם, מֵעַכְשָׁיו אֵין לָחוּשׁ עַל זֹאת, וּמְשׁוּם הָכִי מִצְוָה
עֲלֵיכֶם לִיתֵּן הוֹדָיָה לִשְׁמוֹ:
מְחַצְּצִים. לְשׁוֹן אַבְנֵי חֲלוּקֵי הַנַּחַל, כְּמוֹ (איכה ג:טז): "וַיַּגְרֵס בֶּחָצָץ"
אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים. חָזְרוּ לְעָרֵי מוֹשְׁבוֹתָם שֶׁבָּרְחוּ מֵהֶם לֵיאָסֵף אֶל עָרֵי הַמִּבְצָר:

Verse 12

עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה. לְשׁוֹן שֶׁבַח כְּפִשּׁוּטוֹ, הִתְגַּבְּרִי בְּשִׁירָתֵךְ וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (פסחים סו:)
מִפְּנֵי שֶׁנִּתְהַלָּלָה וְאָמְרָה (פסוק ז) עַד שַׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה, נִסְתַּלְּקָה הֵימֶנָּה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ:

Verse 13

אָז יָרַד שָׂרִיד לְאַדִּירִים. יָרַד - יִרְדָּה, כְּמוֹ (ישעיהו מה:א) לְרַד לְפָנָיו גּוֹיִם, שְׂרִידֵי
יִשְׂרָאֵל רָדוּ בְּאַדִּירֵי הַגּוֹיִם:
ה' יָרַד לִי בַּגִּבּוֹרִים. יִרְדָּה לִי אֶת גִּבּוֹרֵי הַגּוֹיִם:

Verse 14

מִנִּי אֶפְרַיִם. מִן אֶפְרַיִם יָצָא שׁוֹרֶשׁ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, לְרְדּוֹת בַּעֲמָלֵק לְחַלֵּשׁ אוֹתוֹ לְפִי חָרֶב,
וּמְחֻבָּר מִקְרָא זֶה לְעֶלְיוֹן, לְפָרֹשׁ: ה' יָרַד לִי בַּגִּבּוֹרִים, אֶת יְהוֹשֻׁעַ הֵקִים לְרַד בַּעֲמָלֵק
אַחֲרֵיךָ. יָקוּם מְשֻׁבָּט בְּנָיְמִין שָׁאוּל בֶּן קִישׁ שֶׁיִּגְרְמֶנּוּ וְיעַמֵּם אוֹתוֹ כְּגֶחָלִים עוֹתְמוֹת וְיֵשׁ
לְפָתְרוֹ: "בַּעֲמָמֶיךָ", בְּחַיִל שֶׁל מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי שֶׁבָּא שָׁאוּל עֲלֵיהֶם
מִנִּי מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים. שָׂרִים גְּדוֹלִים שֶׁכָּבְשׁוּ אֶת הָאֱמוֹרִי, אֲשֶׁר כָּבְשׁוּ (דברים ג:ד)
שִׁשִּׁים עִיר כָּל חֶבֶל אַרְגֹּב שֶׁכָּבַשׁ יָאִיר:

Verse 15

וְשָׂרֵי בְּיִשָּׂשכָר. שָׂרִים שֶׁבְּיִשָּׂשכָר, הֵם סַנְהֶדְרָאוֹת עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, (דברי הימים א יב:לג)
יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים, הֵם תָּמִיד עִם דְּבוֹרָה לְלַמֵּד בְּיִשְׂרָאֵל חֹק וּמִשְׁפָּט
וְשָׂרֵי בְּיִשָּׂשכָר. יו"ד זוֹ טִפָּה הִיא וְאֵינָהּ מְשֻׁמֶּשֶׁת כְּלוּם, וַהֲרֵי הִיא כְּיוּ"ד (תהלים
בַּהֲמוֹת עָדֵי, (ירמיהו כב:יד) וְקָרַע לוֹ חַלּוֹנָי
וְיִשָּׂשכָר כֵּן בָּרָק. וּשְׁאָר הָעָם שֶׁל יִשָּׂשכָר, כֵּן הֵם עִם בָּרָק לְכָל אֲשֶׁר יְצַוֶּה
בָּעֶמֶק שֻׁלַּח בְּרַגְלָיו. שְׁלָחָם בְּכָל שְׁלִיחוּתוֹ, וְלֶאֱסוֹף אֶת הָעָם וּלְכָל צָרְכֵי הַמִּלְחָמָה
בְּפַלְגוֹת רְאוּבֵן. אֲבָל בְּחִלּוּקֵי לִבּוֹ שֶׁל רְאוּבֵן רַבּוּ חִקְקֵי לֵב. (תרגום:) נִכְלֵי לִיבָּא,
עָרְמוּמִית, וּמָה הִיא עָרְמוּמִיתוֹ, יָשַׁב לוֹ בֵּין מִשְׁפְּתֵי הַמִּלְחָמָה לִשְׁמוֹעַ מִי נוֹצַח וְיִהְיֶה
עִמּוֹ:

Verse 16

שְׁרִיקוֹת עֲדָרִים. לִשְׁמוֹעַ קוֹל עֶדְרֵי הַמִּלְחָמָה, לְמִי קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה וּלְמִי קוֹל עֲנוֹת
חֲלוּשָׁה:

Verse 17

בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן. וְלֹא בָא אֶל הַמִּלְחָמָה, וְכֵן דָּן הִכְנִיס מָמוֹנוֹ בִּסְפִינוֹת לַעֲמוֹד
וְלִבְרוֹחַ:
וְעַל מִפְרָצָיו. לִשְׁמוֹר פִּרְצוֹת אַרְצוֹ:

Verse 18

זְבֻלוּן עַם חֵרֵף וְגוֹ'. בִּזָּה נַפְשׁוֹ וְהִפְקִיר עַצְמוֹ לָמוּת בַּמִּלְחָמָה עִם בָּרָק, וְכֵן נַפְתָּלִי עַל
מְרוֹמֵי שָׂדֶה עַל הַר תָּבוֹר:

Verse 19

בְּתַעֲנַךְ עַל מֵי מְגִדּוֹ. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: בְּתַעֲנַךְ הֲוּוֹ שָׂרָו וּמָטָו עַל מֵי מְגִדּוֹ, רֹאשׁ הַמַּחֲנֶה
בְּתַעֲנַךְ וּמַגִּיעַ עַד מֵי מְגִדּוֹ:
בֶּצַע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ. חִנָּם בָּאוּ לְעֶזְרַת סִיסְרָא, לֹא בִּקְשׁוּ מִמֶּנּוּ שָׂכָר:

Verse 20

מִן שָׁמַיִם נִלְחָמוּ. וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁלַח בָּם צְבָאָיו שֶׁאֵינָם רוֹצִים שׁוּם שָׂכָר:
מִמְּסִלּוֹתָם. רֹאשׁ הַכּוֹכָב בַּשָּׁמַיִם וְסוֹפוֹ בָּאָרֶץ, מִכָּאן אָמְרוּ (תנחומא בראשית ה) עָבְיוֹ שֶׁל
רָקִיעַ כַּאֲוִיר שֶׁבֵּין שָׁמַיִם לָאָרֶץ, שֶׁהַכּוֹכָב תָּקוּעַ כְּמִיל נֶגֶר בְּדֶלֶת, מִדַּת אָרְכּוֹ
כְּעָבְיוֹ שֶׁל רָקִיעַ, וּמִן הַמִּקְרָא שֶׁמֵּעִיד ׳מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחָמוּ׳, אָנוּ שׁוֹמְעִין שֶׁעָבְיוֹ שֶׁל רָקִיעַ
כְּגוֹבַהּ שָׁמַיִם מִן הָאָרֶץ:

Verse 21

גְּרָפָם. טֹאטֵם מִן הָעוֹלָם, כְּמַגְרֵפָה זוֹ שֶׁגּוֹרֶפֶת אֶת הָאֵפֶר מִן הַכִּירָה:
נַחַל קְדוּמִים. שֶׁנַּעֲשָׂה עָרֵב לַיָּם עַל זֶה מִימוֹת מִצְרַיִם, כִּדְאִיתָא בִּפְסָחִים (קיח:):
תִּדְרְכִי נַפְשִׁי. בָּרַגְלַיִם אֶת עֹז גִּבּוֹרֵי כְנָעַן:

Verse 22

הָלְמוּ עִקְבֵי סוּס. נִשְׁתַּבְּּרוּ טַלְפֵּי סוּסֵיהֶם, שֶׁהָיָה חֹם הַכּוֹכָב מַרְתִּיחַ אֶת הַטִּיט וְהַצְּפוֹרֶן
נִשְׁמְטָה, כְּמוֹ שֶׁמּוֹלְגִין אֶת הָרַגְלַיִם בְּרוֹתְחִין וְהַטְּלָפַיִם נִשְׁמָטִים, מִתּוֹךְ שֶׁנִּשְׁתַּבְּּרוּ נֶהֱלְמוּ
הָרַגְלַיִם:
מִדַּהֲרוֹת דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו. שֶׁהָיוּ מַרְקִידִים אֶת סוּסֵיהֶם בַּמִּלְחָמָה, כְּמוֹ (נחום ג:ב) וְסוּס
דֹּהֵר, הוּא לְשׁוֹן הַרְקָדַת הַסּוּס:

Verse 23

אוֹרוּ מֵרוֹז. אָמְרִי לַהּ כּוֹכָבָא הֲוָה, וְאָמְרִי לַהּ גַּבְרָא חֲשִׁיבָא הֲוָה (מועד קטן טז.),
וְהָיָה סָמוּךְ לִמְקוֹם הַמִּלְחָמָה וְלֹא בָּא:
אָמַר מַלְאַךְ ה׳. אָמַר בָּרָק בְּשִׁלּוּחוֹתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:
יוֹשְׁבֶיהָ. הַיּוֹשְׁבִים בְּאַרְבַּע אֻמּוֹת שֶׁלּוֹ (שם) בְּאַרְבַּע מְאָה שִׁפּוּרֵי שָׁמְתֵּיהּ בָּרָק לְמֵרוֹז:
לְעֶזְרַת ה׳. כִּבְיָכוֹל, שֶׁמִּי שֶׁהוּא עוֹזֵר אֶת יִשְׂרָאֵל, כְּעוֹזֵר אֶת הַשְּׁכִינָה:

Verse 24

מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל. שָׂרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ (בראשית יח:ט) הִנֵּה בָאֹהֶל. רִבְקָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ (בראשית
כד:סז) וַיְבִיאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה. רָחֵל וְלֵאָה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן (בראשית לא:לג) וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל
לֵאָה וְגוֹ׳:
מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ. יָעֵל לָמָּה – הֵן יָלְדוּ וְגִדְּלוּ, וְאִם לֹא יָעֵל הֲרֵי הָרָשָׁע הַזֶּה בָּא
וּמְאַבְּדָן, כָּךְ הוּא בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (מח:טו). דָּבָר אַחֵר, אַף יָעֵל הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת אֹהָלִים,
לְפִיכָךְ הִזְכִּיר אוֹתָהּ בְּבִרְכַּת אֹהָלִים:

Verse 25

חָלָב נָתָנָה. לָדַעַת אִם לִבּוֹ עָלָיו שָׁיָבִין בֵּין טַעַם מַיִם לְטַעַם חָלָב, כֵּן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן
בְּסֵפֶל אַדִּירִים. בְּסֵפֶל שֶׁשּׁוֹתִין בּוֹ מַיִם, שֶׁהַמַּיִם נִקְרְאוּ ׳אַדִּירִים׳, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו:י):
בְּמַיִם אַדִּירִים:

Verse 26

לְהַלְמוֹת עֲמֵלִים. סִיסְרָא, שֶׁהָיָה עָמֵל וְיָגֵעַ:
מָחֲקָה. לְשׁוֹן חִיקּוּי:
וּמָחֲצָה. לְשׁוֹן מַחַץ:
וְחָלְפָה. יוֹצֵא מִצַּד אֶחָד:

Verse 27

Verse 28

וַתְּיַבֵּב. לְשׁוֹן דִּבּוּר, כְּמוֹ (ישעיהו נז:יט) נִיב שְׂפָתַיִם וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּהוּ (ראש השנה לג:) לְשׁוֹן גְּנִיחָה, כִּתְרוּעָה, דִּמְתַרְגְּמִינָן ׳יְבָבָא׳ (ויקרא כג:כד). וַאֲנִי אוֹמֵר: לְשׁוֹן רְאִיָּה, כְּמוֹ (זכריה ב:ב) בָּבַת עֵינִי, וְכֵן חִבְּרוֹ מְנַחֵם אֶשְׁנָב. חַלּוֹן:

Verse 29

חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנֶינָה. הַחֲכָמוֹת שֶׁבְּשָׂרוֹתֶיהָ, לְכָךְ נָקוּד חֵי״ת פַּתַּ״ח, חָכְמוֹת שֶׁהוּא שֵׁם דָּבָר נָקוּד חֵטֶ״ף קָמַ״ץ, כְּמוֹ (משלי יד:א) רָאמוֹת לֶאֱוִיל חָכְמוֹת, וְזֶה נָקוּד חַכְמוֹת, וְכֵן (שם יד:א) חַכְמוֹת נָשִׁים בָּנְתָה בֵיתָהּ, חַכְמוֹת שֶׁבַּנָּשִׁים תַּעֲנֶינָּה. דַּגְשׁוּת שֶׁל נו״ן מְשַׁמֶּשֶׁת בְּמָקוֹם נו״ן שְׁלִישִׁית, וּפִתְרוֹנוֹ תַּעֲנֶינָּה אוֹתָהּ, דַּגְשׁוּת נו״ן מְשַׁמֶּשֶׁת בְּמָקוֹם ׳אוֹתָהּ׳, כְּמוֹ (ויקרא ו:יד) מֻרְבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה אַף הִיא תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ. תַּנְחוּמִין לְעַצְמָהּ: מָה אֲנִי מִתְמַהּ תְּמִיהָ עַל עִכּוּב בְּנִי

Verse 30

הֲלֹא יִמְצְאוּ יְחַלְּקוּ שָׁלָל. וְהוּא מְעֻכָּבָן רַחֲמָתַיִם לְרֹאשׁ גֶּבֶר. מְעֻנִּים נָשִׁים יָפוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, וְכָל אִישׁ מֵהֶם יֵשׁ לוֹ בְּמִטָּתוֹ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ נָשִׁים

Verse 31

כֵּן יֹאבְדוּ. דְּבוֹרָה אָמְרָה: תַּנְחוּמִין שֶׁל הֶבֶל הֵן לָהּ, כֵּן יֹאבְדוּ כָּל אוֹיְבֶיךָ ה׳, כַּאֲשֶׁר אָבַד הוּא וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ. לָעָתִיד לָבוֹא, (ישעיהו ל:כו) שִׁבְעָתַיִם כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים, שֶׁהִיא עַל אַחַת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ כְּמִסְפַּר אַרְבָּעִים וְתֵשַׁע שְׁבִיעִיּוֹת וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ. אֵין זֶה מִדִּבְרֵי דְּבוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי כוֹתֵב הַסֵּפֶר

Chapter 6

Verse 1

וַיַּעֲשׂוּ הָרַע. עַד כָּאן נֶאֱמַר ׳וַיּוֹסִיפוּ׳, שֶׁהָיָה נִצְבָּר חֵטְא עַל חֵטְא, אֲבָל בְּשִׁירָה זוֹ נִמְחַל לָהֶם כָּל אֲשֶׁר עָשׂוּ, וְעַכְשָׁיו מַתְחִילִין לַחֲטוֹא, כָּךְ נִדְרַשׁ בְּאַגָּדַת תְּהִלִּים (מדרש תהלים יח (ו):

Verse 2

הַמְּנָהָרוֹת. (תרגום:) מַטְמוֹרִיתָא, וּבִלְשׁוֹן לַעַ״ז: וודו״ש, וְעַל שֵׁם שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם מָאוֹר קָטָן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין נִיכָּר קוֹרְאָן מִנְהָרוֹת, לויי״ש בְּלַעַ״ז מְאָרוֹת. גרוט״ה בְּלַעַ״ז: מְצָדוֹת. פליי״שדי״ץ בְּלַעַ״ז, שֶׁעוֹשִׂים בַּיְעָרִים עַל יְדֵי הַפַּלַּת הָאִילָנוֹת סָבִיב סָבִיב

Verse 3

Verse 4

Verse 5

הֵם וּמִקְנֵיהֶם. לִרְעוֹת אֶת הַתְּבוּאָה:

Verse 6

Verse 7

Verse 8

אִישׁ נָבִיא. זֶה הַנָּבִיא הוּא פְּנָחָס, בְּ״סֵדֶר עוֹלָם״ (פרק ב)
:

Verse 9

Verse 10

Verse 11

אֲבִי הָעֶזְרִי. מִבְּנֵי אֲבִיעֶזֶר בֶּן גִּלְעָד בֶּן מְנַשֶּׁה
:
וְגִדְעוֹן בְּנוֹ. אָבִיו הָיָה חוֹבְטָן וְהוּא כוֹבְרָן, אָמַר לוֹ: אַבָּא, זָקֵן אַתָּה וְאִם יִבֹּאוּ
הַמִּדְיָנִים לֹא תוּכַל לָנוּס, לֵךְ אַתָּה וַאֲנִי אֶחְבֹּט
:בַּגַּת. בְּקוֹרוֹת בֵּית הַבַּד
:

Verse 12

ה׳ עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל. שֶׁנָּתַן לְךָ כֹּחַ כָּזֶה
:

Verse 13

וְיֵשׁ ה׳ עִמָּנוּ. וְאִם יֵשׁ ה׳ עִמָּנוּ, לָמָּה מְצָאַתְנוּ וְגוֹ׳
:
אֲשֶׁר סִפְּרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ. פֶּסַח הָיָה, אָמַר לוֹ: אֶמֶשׁ הִקְרַנִי אַבָּא אֶת הַהַלֵּל, וּשְׁמַעְתִּיו
שֶׁהָיָה אוֹמֵר (תהלים קיד:א): בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, ׳וְעַתָּה נְטָשָׁנוּ׳, אִם צַדִּיקִים הָיוּ
אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲשֶׂה לָנוּ בִּזְכוּתָם, וְאִם רְשָׁעִים הָיוּ, כְּשֵׁם שֶׁעָשָׂה לָהֶם נִפְלְאוֹתָיו חִנָּם כֵּן
יַעֲשֶׂה לָנוּ, וְאֵיזֶה כָּל נִפְלְאוֹתָיו
:

Verse 14

וַיִּפֶן אֵלָיו. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ
:
בְּכֹחֲךָ זֶה. בְּכֹחַ הַזְּכוּת הַזֶּה שֶׁלְּמַדְתָּ סָנֵגוֹרְיָא עַל בָּנַי, כָּךְ דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא (מדרש
תנחומא שופטים ד)
:

Verse 15

הִנֵּה אַלְפִּי. הָאֶלֶף שֶׁאֲנִי נִמְנֶה בּוֹ לִהְיוֹת תַּחַת שַׂר הָאֶלֶף, הוּא הָאֶלֶף הַדַּל בְּכָל אַלְפֵי
מְנַשֶּׁה
:

Verse 16

Verse 17

שְׁאַתָּה. כְּמוֹ שְׁאַתָּה
:

Verse 18

Verse 19

קָמַח מַצּוֹת. לָמַדְנוּ שֶׁפָּסַח הָיָה, יוֹם תְּנוּפַת הָעוֹמֶר, לְכָךְ נֶאֱמַר (לקמן ז:יג) וְהִגֵּה צְלִיל
לֶחֶם שְׁעוֹרִים מְתֻהַפֵּךְ וְגוֹ׳:
וְהַמָּרָק. וְהָרוֹטֶב:

Verse 20

Verse 21

Verse 22

אֲהָהּ. לְשׁוֹן דְּאָגָה, כְּלוֹמַר מַה תְּהֵא עָלַי:
כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי. כִּי עַל אֲשֶׁר רָאִיתִי מַלְאַךְ ה׳, לְכָךְ אֲנִי דּוֹאֵג וְצוֹעֵק ׳אֲהָהּ׳:

Verse 23

Verse 24

וַיִּקְרָא לוֹ. גִּדְעוֹן לַמִּזְבֵּחַ:
ה׳ שָׁלוֹם. ה׳ הוּא שְׁלוֹמֵנוּ:

Verse 25

פַּר הַשּׁוֹר. פַּר הַבָּחוּר, שֶׁהַשּׁוֹר בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי שׁוֹר:
וּפַר הַשֵּׁנִי. (תרגום:) וְתוֹרָא תִּנְיָנָא:
שֶׁבַע שָׁנִים. (תרגום:) דְּאִיתְפַּטַם שֶׁבַע שְׁנִין לַעֲבוֹדָה זָרָה. שְׁמוֹנָה דְּבָרִים הוּתְרוּ אוֹתוֹ
הַלַּיְלָה: מוּקְצֶה, אֲשֵׁרָה, וְלַיְלָה, וּבָמָה וְכוּ׳, כִּדְאִיתָא בִּתְמוּרָה (כח ב):

Verse 26

רֹאשׁ הַמָּעוֹז. רֹאשׁ הַסֶּלַע:

Verse 27

Verse 28

Verse 29

Verse 30

Verse 31

הַאַתֶּם תְּרִיבוּן לַבַּעַל. בִּשְׁבִיל הַבַּעַל:
תּוֹשִׁיעוּן אוֹתוֹ. תְּנִקְמוּ נִקְמָתוֹ, וְכֵן (שמואל א כה:לג): וְהוֹשַׁע יָדִי לִי, דָּוִד בְּנָבָל:
אֲשֶׁר יָרִיב לוֹ. בִּשְׁבִילוֹ:
עַד הַבֹּקֶר. עַד הַבֹּקֶר הַמְּתִינוּ:

אִם אֱלֹהִים הוּא. יָרִיב הוּא לְעַצְמוֹ רִיבוֹ וְנִקְמָתוֹ, וּכְדֵי לְדַחוֹתָם עַד שֶׁיִּבָּרַח גִּדְעוֹן הָיָה אוֹמֵר כֵּן:

Verse 32

יָרֶב בּוֹ. בְּגִדְעוֹן אֵצֶל רִיב נוֹפֵל עִם, אוֹ אֶת, אוֹ בּוֹ, כְּמוֹ (בראשית לא:לו): וַיָּרֶב בְּלָבָן, אֲבָל ׳לוֹ׳ אֵינוֹ נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן, וְכָל ׳לוֹ׳ הַכְּתוּבִים כָּאן ׳בִּשְׁבִילוֹ׳ הֵם:

Verse 33

Verse 34

רוּחַ ה׳. רוּחַ גְּבוּרָה:
וַיִּזָּעֵק אֲבִיעֶזֶר. כָּל הַמִּשְׁפָּחָה:

Verse 35

Verse 36

Verse 37

Verse 38

וַיְהִי כֵן. שֶׁהָיָה טַל עַל הַגִּזָּה לְבַדָּהּ יוֹתֵר מִבְּשְׁאָר מְקוֹמוֹת, כְּמוֹ שֶׁהוּא אוֹמֵר (פסוק לז): מְלֹא הַסֵּפֶל מַיִם, אֲבָל ׳עַל כָּל הָאָרֶץ חֹרֶב׳ לֹא נִתְקַיֵּם, שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לַטַּל שֶׁאֵינוֹ נֶעְצָר (תענית ג א):
וַיָּזַר. לְשׁוֹן מְכַבֵּשׁ, וְכֵן (ישעיהו א:ו): לֹא זֹרוּ וְלֹא חֻבָּשׁוּ, לֹא נֶחְבְּשׁוּ לְהוֹצִיא הַלֵּחָה:

Chapter 7

Verse 1

מִגִּבְעַת הַמּוֹרֶה בָּעֵמֶק. (תרגום:) דְּמִסְתַּכְיָא לְמֵישְׁרָא. הַמּוֹרֶה, לְשׁוֹן הוֹרָאָה וּרְאִיָּה, כְּמוֹ (משלי ו:יג) מוֹרֶה בְּאֶצְבְּעוֹתָיו, שֶׁמְּשָׁם צוֹפִים וְרוֹמְזִים בָּעֵמֶק:

Verse 2

יִתְפָּאֵר. וונטי״ר בְּלַעַ״ז:

Verse 3

וַיִּצְפֹּר. בַּבֹּקֶר, לְשׁוֹן אֲרָמִי: צַפְרָא:

Verse 4

Verse 5

כֹּל אֲשֶׁר יָלַק בִּלְשׁוֹנוֹ וְגוֹ׳ וְכֹל אֲשֶׁר יִכְרַע עַל בִּרְכָּיו לִשְׁתּוֹת. תַּצִּיג אוֹתוֹ לְבַד חוּץ
מִסִּיעָתְךָ, כִּי הֵם לֹא יֵלְכוּ עִמְּךָ, שֶׁכָּךְ הֵם לְמוּדִים לִכְרוֹעַ לְפָנֵי עֲבוֹדַת גְּלוּלִים:

Verse 6

הַמְלַקְּקִים בְּיָדָם. אֵין זֶה דֶּרֶךְ כְּרִיעָה כְּלוֹקֵק בִּלְשׁוֹנוֹ:

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

נִפְלִים בָּעֵמֶק. שׁוֹכְנִים בָּעֵמֶק:

Verse 13

צְלִיל. צָלוּל כְּתִיב, שֶׁהָיָה הַדּוֹר צָלוּל מִן הַצַּדִּיקִים:
צְלִיל לֶחֶם שְׂעֹרִים. (תרגום:) חֲרַר דְּלֶחֶם שְׂעוֹרִים, חֲרָרָה שֶׁאוֹפִין עַל הַגֶּחָלִים:
לֶחֶם שְׂעֹרִים. הוּא זְכוּת הָעוֹמֶר הַקָּרֵב בְּפֶסַח:
וַיַּכֵּהוּ וַיִּפֹּל. הָאֵל: וַיַּהַפְכֵהוּ. הָאֵל מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, וְנָפַל הָאֵל:

Verse 14

Verse 15

אֶת מִסְפַּר הַחֲלוֹם. אֶת סְפוּר הַחֲלוֹם, (תרגום:) יַת שׁוּעְיַת חֶלְמָא וְיַת פִּשְׁרֵיהּ:
וְאֶת שִׁבְרוֹ. וְאֶת מִמְכָּרוֹ, כְּלוֹמַר: וְאֶת פִּתְרוֹנוֹ:

Verse 16

שׁוֹפָרוֹת וְלַפִּידִים. לְהַזְכִּיר זְכוּת מַתַּן תּוֹרָה וּפְשׁוּטוֹ: לַיְלָה הָיָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (פסוק ט)
וְהָיָה חֹשֶׁךְ, לְפִיכָךְ נֶעְשׂוּ שָׁם לַפִּידִים לְהָאִיר לָהֶם וּנְתָנוּם בַּכַּדִּים כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבִינוּ
בַּלַּפִּידִים:

Verse 17

מִמֶּנִּי תִּרְאוּ. אֶת אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה, רְאוּ וַעֲשׂוּ כֵּן:

Verse 18

אָנֹכִי וְכָל אֲשֶׁר אִתִּי. אֶחָד מִן הָרָאשִׁים, וּמֵאָה אִישׁ הָיָה עִמּוֹ (פסוק יט):

לַה׳ וּלְגִדְעוֹן. (תרגום:) חַרְבָּא דִמְקַטְלָא מִן קֳדָם ה׳ וְנִצְחָנָא עַל יְדֵי גִדְעוֹן׃

Verse 19

הָקֵם הֵקִימוּ. כְּבָר בְּנֵי הַחַיִל אֶת הַשּׁוֹמְרִים שָׂהָיְתָה מִשְׁמַרְתָּם בָּאַשְׁמֹרֶת הַתִּיכוֹנָה, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי גְיָסוֹת לְהַעֲמִיד שׁוֹמְרִים, אֵלּוּ יִשְׁמְרוּ שְׁלִישׁ הַלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן וְאֵלּוּ שְׁלִישׁ הַשֵּׁנִי, וְאֵלּוּ שְׁלִישׁ הָאַחֲרוֹן׃
וְנָפוֹץ הַכַּדִּים. וְלִשְׁבּוֹר הַכַּדִּים אֲשֶׁר בְּיָדָם׃

Verse 20

Verse 21

וַיָּרִיעוּ. תְּרוּעַת מַסָּע וְנִיסָה׃

Verse 22

Verse 23

Verse 24

וְלִכְדוּ לָהֶם אֶת הַמַּיִם. הַמַּפְסִיקִים בֵּין אֲרָם לְאֶרֶץ כְּנָעַן׃
וְאֶת הַיַּרְדֵּן. שֶׁגַּם הוּא הָיָה מַפְסִיק׃

Verse 25

הֵבִיאוּ אֶל גִּדְעוֹן מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן. בַּבֹּקֶר, כְּשֶׁעָבַר גִּדְעוֹן אֶת הַיַּרְדֵּן לִרְדֹּף אַחַר זֶבַח וְצַלְמֻנָּע׃

Chapter 8

Verse 1

Verse 2

מַה עָשִׂיתִי עַתָּה כָּכֶם. מַה חָשׁוּב מַה שֶּׁעָשִׂיתִי בִּתְחָלָתוֹ, כְּמַה שֶּׁעֲשִׂיתֶם אַתֶּם בַּסּוֹף׃
הֲלֹא טוֹב עֹלְלוֹת. שֶׁבָּאוּ לְיָדְכֶם בַּסּוֹף מִתְּחִלַּת הַבָּצִיר שֶׁבָּצַרְנוּ אֲנִי וּמִשְׁפַּחְתִּי, שֶׁהָרֵי בְּיָדְכֶם נָתַן ה׳ אֶת הַמְּלָכִים׃

Verse 3

וּמַה יָּכֹלְתִּי. לַעֲשׂוֹת שֶׁיִּהְא חָשׁוּב כְּמַעֲשֵׂה שֶׁלָּכֶם׃

Verse 4

עֹבֵר הוּא וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָאִישׁ. עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי זֶבַח וְצַלְמֻנָּע שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן תְּחִלָּה, וְהָיוּ מַשְׁחִיתִים מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן אֶת אֶרֶץ רְאוּבֵן וְגָד וּמְנַשֶּׁה, וְעָבַר שָׁם כְּדֵי לִנְקֹם אַף בָּהֶם׃

Verse 5

לְאַנְשֵׁי סֻכּוֹת. יִשְׂרָאֵל הָיוּ:

Verse 6

הַכַּף זֶבַח וְצַלְמֻנָּע בְּיָדֶךָ. שְׁאַתָּה מִתְפָּאֵר שֶׁהִצַּלְתָּנוּ מִיַּד מִדְיָן:

Verse 7

הַבַּרְקָנִים. רונצי"ש בְּלַעַ"ז:

Verse 8

Verse 9

Verse 10

בְּקַרְקֹר. שֵׁם מָקוֹם:

Verse 11

דֶּרֶךְ הַשֹּׁכְנִי בָאֳהָלִים. דֶּרֶךְ אֶרֶץ קֵדָר וַעֲרָב הַשּׁוֹכְנִים בַּמִּדְבָּר בְּאָהֳלֵיהֶם, שֶׁרוֹעִים מִקְנֶה
תָּמִיד וְאֵין דָּרִים בְּבָתִּים:
מִקֶּדֶם לְנֹבַח וְיָגְבֶּהָה. שֶׁהֵם עֲרֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא רָצָה לֵילֵךְ שָׁם אֶלָּא דֶּרֶךְ עֲקַלָּתוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא
יַרְגִּישׁוּ בָּהֶם, וִיהוּמַם פִּתְאוֹם:

Verse 12

Verse 13

מִלְּמַעְלָה הֶחָרֵס. עַד שֶׁלֹּא שָׁקְעָה הַשֶּׁמֶשׁ, בְּעוֹד הַחַמָּה נִרְאֵית גָּבוֹהַּ:

Verse 14

Verse 15

Verse 16

וַיֹּדַע בָּהֶם. (תרגום:) וּתְבַר בְּהוֹן:

Verse 17

Verse 18

אֶחָד כְּתֹאַר בְּנֵי הַמֶּלֶךְ. יוֹנָתָן תִּרְגֵּם: אֶחָד הָיָה בָהֶם שֶׁתּוֹאֲרוֹ כְּתוֹאַר בְּנֵי הַמֶּלֶךְ. וְיֵשׁ
לְפוֹתְרוֹ: כָּמוֹךָ כָּמוֹהֶם, תּוֹאַר אֶחָד לָכֶם, כִּי כְתוֹאַר בְּנֵי מְלָכִים הָיוּ:

Verse 19

Verse 20

וְלֹא שָׁלַף הַנַּעַר חַרְבּוֹ. לְהָרְגָם, שֶׁהָיָה יָרֵא מֵהֶם:

Verse 21

הַשַּׁהֲרֹנִים. לוי"ש בְּלַעַ"ז, שֶׁל זָהָב:

Verse 22

Verse 23

Verse 24

Verse 25

Verse 26

הַשַּׁהֲרֹנִים וְהַנְּטִיפוֹת. עִנְקְיָא וּכְלִילָא (תרגום:):

Verse 27

וַיַּעַשׂ אוֹתוֹ גִּדְעוֹן לְאֵפוֹד. לִהְיוֹת לְזִכָּרוֹן עַל תְּשׁוּעָה גְּדוֹלָה, לִרְאוֹת כַּמָּה הָיָה חֵיל
כְּבֵד שֶׁבְּנִזְמֵי חֲשׁוּבֵיהֶם הָיָה כָּל הַזָּהָב הַזֶּה:
וַיִּזְנוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיו. לְאַחַר מִיתַת גִּדְעוֹן:

Verse 28

Verse 29

Verse 30

Verse 31

Verse 32

Verse 33

וּמֹת בְּרִית. כָּךְ שְׁמוֹ:

Verse 34

Verse 35

וְלֹא עָשׂוּ חֶסֶד וְגוֹ׳. שֶׁהָרְגוּ אֶת בָּנָיו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בָּעִנְיָן (שופטים ט:ה):

Chapter 9

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

וּפַחֲזִים. בְּהוּלִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם לַעֲשׂוֹת בְּלֹא תְבוּנָה:

Verse 5

Verse 6

עִם אֵלוֹן מֵצָב. (תרגום:) מֵישַׁר קָמְתָא – מִישׁוֹר שֶׁהָיוּ בּוֹ מַצֵּבוֹת:

Verse 7

Verse 8

הָלוֹךְ הָלְכוּ הָעֵצִים. מָשָׁל הוּא:
לַזַּיִת. עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז (שופטים א:יג), הַבָּא מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה שֶׁנִּקְרָא זַיִת, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיהו יא:טז): זַיִת רַעֲנָן יְפֵה פְרִי תֹאַר וְגוֹ׳:

Verse 9

דְּשְׁנִי. לְשׁוֹן שׁוּמָן:

Verse 10

לַתְּאֵנָה. דְּבוֹרָה:

Verse 11

אֶת מָתְקִי. דְּבַשׁ דְּבוֹרִים:

Verse 12

לַגְּפֶן. גִּדְעוֹן, שֶׁהוּא מְזָרֵע יוֹסֵף (שופטים ו:יא), שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (בראשית מט:כב) בֵּן פֹּרָת, (ותרגם שם אונקלוס:) כְּגוּפָן דִּנְצִיב וְכוּ׳:

Verse 13

הַמְשַׁמֵּחַ אֱלֹהִים. שֶׁאֵין אוֹמְרִים הַלְוִיִּם שִׁיר שֶׁל הַקָּרְבָּן אֶלָּא עַל הַנְּסָכִים:

Verse 14

אֶל הָאָטָד. ספי״ה בְּלַעַ״ז:

Verse 15

אִם בֶּאֱמֶת. שֶׁאֲנִי הָגוּן לַמַּלְכוּת:

Verse 16

Verse 17

Verse 18

Verse 19

Verse 20

Verse 21

Verse 22

וַיְשַׁר. עַל כָּרְחָם נָהַג רַבָּנוּת וּבְגַאֲוָה:

Verse 23

רוּחַ רָעָה. שְׁנָאָה, שלנ״ש מלטלי״ט בְּלַעַ״ז:

Verse 24

Verse 25

Verse 26

גַּעַל בֶּן עֶבֶד. מֵאוּמָה אַחֶרֶת הָיָה:

Verse 27

וַיַּעֲשׂוּ הַלּוּחִים. (תרגום:) וַעֲבַדוּ סַנְגִּין׃

Verse 28

מִי אֱבִימֶלֶךְ וּמִי שְׁכֶם. מִי אֱבִימֶלֶךְ לִהְיוֹת שַׂר עַל שְׁכֶם וּמִי שְׁכֶם לִהְיוֹת עֲבָדִים לַאֱבִימֶלֶךְ,
הֲלֹא בֶּן יְרֻבַּעַל הָיָה אֱבִימֶלֶךְ מִן עָפְרַת אֲבִי הָעֶזְרִי (לעיל ו:יא)׃
וּזְבֶל פְּקִידוֹ. וְזֶה פְּקִיד הָעִיר שְׁמוֹ ׳זְבוּל׳, פְּקִידוֹ שֶׁל אֱבִימֶלֶךְ הוּא, וַאֲדוֹנָיו אֵינוֹ כְּלוּם
לוֹ מִשְׁפַּט מְלוּכָה בָּעִיר וְאַף פְּקִידוֹ אֵינוֹ כְּלוּם׃
עִבְדוּ אֶת אַנְשֵׁי חֲמוֹר. אִם בָּאתֶם לִקְנוֹת לָכֶם אֲדוֹנִים, בֹּאוּ וְעִבְדוּ אֶת אַנְשֵׁי חֲמוֹר, שֶׁהָיָה
נְשִׂיא הָאָרֶץ מִקֶּדֶם (בראשית לד:ב)׃
וּמַדּוּעַ נַעַבְדֶנּוּ. לַאֱבִימֶלֶךְ׃

Verse 29

וַיֹּאמֶר לַאֱבִימֶלֶךְ. וַיֹּאמֶר גַּעַל בְּפִנֵי זְבוּל, הוֹדִיעַ לַאֱבִימֶלֶךְ׃
רַבֶּה צְבָאֶךָ וָצֵא. מִן הַמָּקוֹם שֶׁאַתָּה שָׁם, וְנִרְאֶה אֶת גְּדֻלָּתֶךָ׃

Verse 30

Verse 31

בְּתָרְמָה. כְּמוֹ בְּמִרְמָה, בְּתַרְמִית, כְּלוֹמַר: בַּלָּט וּבַסֵּתֶר׃

Verse 32

Verse 33

Verse 34

אַרְבָּעָה רָאשִׁים. אַרְבָּעָה כִּתּוֹת׃

Verse 35

Verse 36

Verse 37

מֵעִם טַבּוּר הָאָרֶץ. (תרגום:) מִן תּוּקְפָּא דְאַרְעָא, מֵהַר הַגָּבוֹהַּ שֶׁבְּכֻלָּם׃
אֵלוֹן מְעוֹנְנִים (תרגום:) מֵישַׁר מְעוֹנְנִים׃

Verse 38

Verse 39

Verse 40

Verse 41

Verse 42

וַיֵּצֵא הָעָם הַשָּׂדֶה. אַנְשֵׁי שְׁכֶם:
וַיַּגִּידוּ. הַמַּגִּידִים לַאֲבִימֶלֶךְ, שְׁיָצְאוּ בְּנֵי הָעִיר אֶל הַשָּׂדֶה לַעֲשׂוֹת חֻפְצֵיהֶם:

Verse 43

Verse 44

פָּתַח שַׁעַר הָעִיר. שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לִיכָּנֵס:

Verse 45

Verse 46

צְרִיחַ. יַעַר שֶׁכָּפוּ אִילָנוֹת וּפְסָגִים סָבִיב סָבִיב, וְקוֹרִין אוֹתוֹ פליי״ש בְּלַעַ״ז:
בֵּית אֵל בְּרִית. אוֹתוֹ צְרִיחַ הָיָה שֶׁל בַּעַל בְּרִית, שֵׁם שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם, וְצַלְמוֹן
(פסוק מח), יַעַר הָיָה שָׁם וְיֵשׁ פּוֹתְרִין: צְרִיחַ, וודו״י בְּלַעַ״ז שֶׁעוֹשִׂין בַּקַּרְקַע:

Verse 47

Verse 48

שׁוֹכַת עֵצִים. עֲנַף עֵצִים:

Verse 49

Verse 50

Verse 51

Verse 52

Verse 53

פָּלַח רֶכֶב. חֲתִיכַת אֶבֶן שֶׁל רִחַיִם הָעֶלְיוֹנָה הַקְּרוּיָה רֶכֶב:
וַתָּרֹץ. וַתְּרוֹצֵץ:

Verse 54

כֵּן יֹאמְרוּ לִי. כֵּן יֹאמְרוּ עָלַי:

Chapter 10

Verse 1

בֶּן דּוֹדוֹ. כָּךְ שְׁמוֹ:

Verse 2

Verse 3

Verse 4

עֲיָרִים. (תרגום:) עוּלִין, סוּסִים בְּחוּרִים:
וּשְׁלֹשִׁים עֲיָרִים לָהֶם. וּשְׁלֹשִׁים עָרִים בִּלְאׇ חוֹמָה לָהֶם, לְכָךְ נִקְרְאוּ עֲיָרִים, לְשׁוֹן עֲיָרוֹת:

Verse 5

Verse 6

אֶת הַבְּעָלִים וְגוֹ׳. שֶׁבַע עֲבוֹדוֹת זָרוֹת נִמְנוּ כָּאן:
וַיַּעַזְבוּ אֶת ה׳ וְלׇא עָבָדוּהוּ. אֲפִילּוּ בְּשׁוּתָּפוּת עִם אֵלּוּ:

Verse 7

Verse 8

בַּשָּׁנָה הַהִיא. כְּשֶׁמֵּת יָאִיר:
אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. אֶרֶץ רְאוּבֵן וְגָד וַחֲצִי הַמְּנַשֶּׁה, שֶׁהָיוּ שְׁכֵנֵיהֶם:

Verse 9

Verse 10

Verse 11

הֲלׇא מִמִּצְרַיִם. שֶׁבַע תְּשׁוּעוֹת יֵשׁ כָּאן, כְּנֶגֶד שֶׁבַע עֲבוֹדוֹת זָרוֹת שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים:

Verse 12

וּמָעוֹן. שֵׁם אוּמָּה:

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

וַתִּקָּצַר נַפְשׁוֹ בַּעֲמַל. כִּבְיָכוֹל לֹא הָיָה רַחֲבַת מָקוֹם לִסְבוֹל וְלִכָּנֵס שָׁם צָרָה שֶׁהָיָה לוֹ בַּעֲמַל יִשְׂרָאֵל:

Verse 17

וַיִּצָּעֲקוּ. נֶאֶסְפוּ עַל יְדֵי כָּרוּז:

Chapter 11

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

(י:ט) וַיִּלָּחֲמוּ בְּנֵי עַמּוֹן. הִיא הָאֱמוּרָה לְמַעְלָה:

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

אֶת כָּל דְּבָרָיו. הַתְּנַאי שֶׁבֵּינֵיהֶם:
לִפְנֵי ה׳, בַּמִּצְפָּה. לְמָקוֹם שֶׁנֶּאֶסְפוּ כֻּלָּם, שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עַל רוֹב עִבּוּר:

Verse 12

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

עַד יַם סוּף. בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ אֱדוֹם, וְאֶרֶץ אֱדוֹם בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ כְּנַעַן:

Verse 17

אֶעְבְּרָה נָּא בְאַרְצֶךָ. מִדָּרוֹם לְצָפוֹן, לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ כְּנַעַן
וְגַם אֶל מֶלֶךְ מוֹאָב. שְׁהָיְתָה אַרְצוֹ בְּסוֹף אֶרֶץ אֱדוֹם, בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֱדוֹם וּבִדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל:
וְלֹא אָבָה. מֹשֶׁה רָמָזָהּ בַּתּוֹרָה (דברים ב:כט): כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיּוֹשְׁבִים בְּשֵׂעִיר
וְהַמּוֹאָבִים הַיּוֹשְׁבִים בְּעָר, כְּשֵׁם שֶׁאֱדוֹם לֹא נְתָנוּם לַעֲבֹר, כָּךְ מוֹאָב לֹא נְתָנוּם לַעֲבֹר:

Verse 18

וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר. מִן הַמַּעֲרָב לַמִּזְרָח, בְּמֵיצַר דְּרוֹמִי שֶׁל אֱדוֹם וּמוֹאָב:
וַיָּסָב אֶת אֶרֶץ אֱדוֹם. כָּל דְּרוֹמָהּ:
וְאֶת אֶרֶץ מוֹאָב. כָּל דְּרוֹמָהּ, וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְמִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, פָּנָה אֶל הַצָּפוֹן לִסְבּוֹב
אֶת מֵיצַר הַמִּזְרָחִי:
וַיָּבֹא מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב וַיַּחֲנוּ בְּעֵבֶר אַרְנוֹן. לְסוֹף מִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב, וְשָׁם
הִתְחִילָה אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, וְכָבְשׁוּ עֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִזְרַח אֶרֶץ כְּנַעַן וְעָבְרוּ הַיַּרְדֵּן, וְנִכְנְסוּ
לָהּ לְאֶרֶץ כְּנַעַן דֶּרֶךְ הַמִּזְרָח:

Verse 19

Verse 20

Verse 21

Verse 22

וַיִּירְשׁוּ וְגוֹ׳ מֵאַרְנוֹן וְעַד הַיַּבֹּק. שֶׁאַתָּה אוֹמֵר שֶׁהוּא שֶׁלְּךָ (פסוק יג), הֵם מִפֵּיחוֹן
לָקְחוּ:
וּמִן הַמִּדְבָּר וְעַד הַיַּרְדֵּן. מִדְבָּרוֹת הָיוּ שָׁם לִפְנֵי הַיַּרְדֵּן:

Verse 23

Verse 24

Verse 25

Verse 26

עַל יְדֵי אַרְנוֹן. אֵצֶל אַרְנוֹן, שֶׁהָיוּ מִמּוֹאָב, וְיָדְעוּ שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם, שֶׁהֲרֵי
מִפֵּיחוֹן כְּבָשׁוּם (במדבר כא:כד), שֶׁלְּקָחָם מִמֶּלֶךְ מוֹאָב (שם שם כו):
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. מִשֶּׁכָּבְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ עַד יִפְתָּח מִכָּאן יֵשׁ לִלְמוֹד שְׁנוֹת
הַשּׁוֹפְטִים הַנִּזְכָּרִים עַד הֵנָּה, אִם שְׁנֵי הַשִּׁעְבּוּד שֶׁל כָּל אוּמָּה נִמְנִים בְּתוֹךְ יְמֵי הַשּׁוֹפֵט אִם
לָאו. שָׁנִינוּ בְּסֵדֶר עוֹלָם (פרק יב): יְהוֹשֻׁעַ פֵּרְנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה, וְאֵינוֹ
לוֹ מִקְרָא מִמֵּי לְמֵד. עָתְנִיאֵל (לעיל ג:יא), אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּשְׁנֵי שִׁעְבּוּד שֶׁל כּוּשָׁן
רִשְׁעָתַיִם (שם שם ח) בְּכְלָלָם. אַחֲרָיו אֵהוּד (שם שם ל), שְׁמוֹנִים שָׁנָה, שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנִים
שִׁעְבּוּד שֶׁל עֶגְלוֹן (שם שם יד) בְּתוֹכָם, הֲרֵי מֵאָה אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה. דְּבוֹרָה (שם
ה:לא) אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּשְׁנֵי שִׁעְבּוּד יָבִין (שם ד:ג) בְּתוֹכָם, הֲרֵי מֵאָה שְׁמוֹנִים וּשְׁמוֹנֶה.
אֲחָרָיו, שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁל שִׁעְבּוּד מִדְיָן (שם ו:א), וְאַרְבָּעִים שֶׁל גִּדְעוֹן (שם ח:כח), וְשָׁלֹשׁ
שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ (שם ט:כב), הֲרֵי מָאתַיִם שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה שָׁנִים. אַחֲרָיו, עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שֶׁל
תּוֹלָע (שם י:ב), וְעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שֶׁל יָאִיר (שם י:ג), אֶלָּא שֶׁעָלְתָה שָׁנָה אַחַת לִשְׁנֵיהֶם,
וּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שֶׁל בְּנֵי עַמּוֹן (שם שם ח) עַד שֶׁלֹּא בָּא יִפְתָּח, הֲרֵי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת:

Verse 27

Verse 28

Verse 29

עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן. אֶל בְּנֵי עַמּוֹן:

Verse 30

Verse 31

Verse 32

Verse 33

אָבֵל כְּרָמִים. (תרגום:) מֵישַׁר כַּרְמַיָּא:

Verse 34

Verse 35

הַכֹּרֵעַ הִכְרַעְתִּנִי. לְשׁוֹן נְקֵבָה, וְדוֹמֶה לוֹ (שיר השירים ד:ט): לִבַּבְתִּנִי אֲחוֹתִי כַּלָּה: הָיִית בְּעוֹכְרִי. כָּל דָּמִי נֶעְכָּר, קִפַּחְתְּ אֶת רַגְלִי:

Verse 36

Verse 37

וְיָרַדְתִּי עַל הֶהָרִים. לְשׁוֹן יְלָלָה הוּא, וְדוֹגְמָתוֹ (ישעיהו טו:ג): עַל גַּגּוֹתֶיהָ וּבִרְחוֹבוֹתֶיהָ כֻּלֹּה יְיֵלִיל יָרֹד בַּבֶּכִי, הַמִּתְעַצֵּב בְּבֶכִי עַד שֶׁגּוּפוֹ מִשְׁתַּבֵּר. וּבְמִדְרַשׁ אַגָּדָה דּוֹרֵשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא (בחוקותי ה): עַל הֶהָרִים. לִפְנֵי סַנְהֶדְרִין, שֶׁמָּא יִמְצְאוּ פֶּתַח לִנְדְרָךְ:

Verse 38

וַתֵּבֶךְ עַל בְּתוּלֶיהָ. מִדְּלָא כְתִיב עַל בְּתוּלוֹתֶיהָ, מַשְׁמַע בְּתוּלִים מַמָּשׁ:

Verse 39

וַתְּהִי חֹק. גָּזְרוּ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אָדָם עוֹד כֵּן, שֶׁאִלּוּ הָלַךְ אֵצֶל פְּנָסָ, אוֹ הוּא בָּא אֶצְלוֹ, הָיָה מַתִּיר לוֹ נִדְרוֹ, עָמְדוּ בְּגֶדֶלְיָהוּ, וּמִבְּיוֹן שְׁנֵיהֶם אָבְדָה, וְנִפְרַע מֵהֶם, פְּנָסָ נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה הֵימֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (א ט:כ): לְפָנִים ה' עִמּוֹ, לָמַדְנוּ שֶׁבְּסוֹפוֹ אֵינוֹ עִמּוֹ, וְיִפְתָּח הוּכָּה בְּשִׁחִין וְנִפּוֹל אֲבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן יב:ז): וַיִּקֶּבֶר בְּעָרֵי גִלְעָד. וְיֵשׁ עוֹד לִפְתֹּר: וַתְּהִי חֹק בְּיִשְׂרָאֵל. מֻחֶבֶר לְמִקְרָא שֶׁלְּאַחֲרָיו:

Verse 40

מִיָּמִים יָמִימָה תֵּלַכְנָה וְגוֹ'. הַדָּבָר הַזֶּה קָבְעוּ עֲלֵיהֶם לְחֹק:
לְתַנּוֹת. לְקוֹנֵן:

Chapter 12

Verse 1

וַיַּעֲבֹר צָפוֹנָה. וַיַּעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן, וְהָלְכוּ לִצְפוֹן עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, אֶל הַגִּלְעָד:

Verse 2

Verse 3

Verse 4

כִּי אָמְרוּ פְּלִיטֵי אֶפְרַיִם אַתֶּם גִּלְעָד. פְּחוּתִים שֶׁבְּאֶפְרַיִם הָיוּ מְבַזִּים אֶת הַגִּלְעָד, וְאוֹמְרִים לָהֶם: מָה אַתֶּם גִּלְעָד חֲשׁוּבִים בְּתוֹךְ אֶפְרַיִם וּבְתוֹךְ מְנַשֶּׁה, כֵּן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן:

Verse 5

וַיִּלְכֹּד גִּלְעָד אֶת מַעְבְּרוֹת וגו׳. הָיוּ שׁוֹמְרִים בְּמָקוֹם הַמַּעְבָּרוֹת:

Verse 6

אֱמָר נָא שִׁבֹּלֶת. שִׁבֹּלֶת הַנָּהָר הַזֶּה אֱעֶבֹר:
וְלֹא יָכִין לְדַבֵּר כֵּן. שֶׁהָיוּ מְגַמְגְּמִים בִּלְשׁוֹנָם:

Verse 7

Verse 8

אִבְצָן. זֶה בֹּעַז:

Chapter 13

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

יַיִן וְשֵׁכָר. חֲמַר חֲדַת (תרגום:) וְעַתִּיק:

Verse 5

וּמוֹרָה. תַּעַר, עַל שֵׁם שֶׁמּוֹרֶה וּמַשְׁלִיךְ אֶת הַשֵּׂעָר:

Verse 6

Verse 7

וְאַל תֹּאכְלִי כָּל טֻמְאָה. דְּבָרִים הָאֲסוּרִים לְנָזִיר:

Verse 8

לַנַּעַר הַיּוּלָד. הֶעָתִיד לְהִוָּלֵד:

Verse 9

Verse 10

Verse 11

אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ. אַחַר עֲצָתָהּ:

Verse 12

מַה יִּהְיֶה מִשְׁפַּט הַנַּעַר וּמַעֲשֵׂהוּ. (תרגום:) מָה חֲזִי לְמֶעֱבַד לְעוּלֵימָא וּמָה נַעֲבִיד לֵיהּ:

Verse 13

Verse 14

Verse 15

נַעְצָרָה נָּא אוֹתָךְ. נֶאֱסֹף אוֹתְךָ אֶל הַבַּיִת:

Verse 16

Verse 17

כִּי יָבֹא דְבָרֶךָ. אִם יָבוֹא לָנוּ שְׁלִיחוּת דָּבָר מֵאִתְּךָ, מְשֻׁגָּדַע וְנַכִּיר אֶת שְׁמֶךָ:
וְנִכַּבְּדֶנּוּךָ. וְנַעֲשֶׂה מַה שֶּׁתִּשְׁלַח לָנוּ:

Verse 18

וְהוּא פֶּלְאִי. מְכֻסֶּה, תָּמִיד הוּא מִשְׁתַּנֶּה וְאֵין יָדוּעַ לְמָה מִשְׁתַּנֶּה הַיּוֹם (ספרי נשא מב):

Verse 19

Verse 20

Verse 21

Verse 22

Verse 23

וְכָעֵת. הַזֹּאת:
לֹא הִשְׁמִיעָנוּ כָּזֹאת. לֹא הָיָה מַשְׁמִיעֵנוּ בְּשׂוֹרָה זוֹ אִם רְאוּיִים אָנוּ לָמוּת:

Verse 24

Verse 25

לְפַעֲמוֹ. לָבֹא בְּקִרְבּוֹ לִפְעָמִים:

Chapter 14

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

כִּי תֹאֲנָה הוּא מְבַקֵּשׁ. עֲלִילָה לְהִתְגָּרוֹת בָּם:

Verse 5

Verse 6

Verse 7

וַיְדַבֵּר לָאִשָּׁה. עַל הָאִשָּׁה, דִּבֵּר לִקְרוֹבֶיהָ, כֵּן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן:

Verse 8

עֲדַת דְּבוֹרִים. (תרגום:) קִינָא דְּדַבְרָיָתָא, כְּנִיסַת דְּבוֹרִים:

Verse 9

וַיְרַדֵּהוּ. לְשׁוֹן הַבְדָּלַת דְּבוּק שֶׁל כָּל דָּבָר הַנִּדְבָּק, וְכֵן לְעִנְיַן פַּת הַנִּדְבֶּקֶת בַּתַּנּוּר, נִקְרֵאת הַבְדָּלָתוֹ רְדָיָה, (שבת קיז ב): הָרוֹדֶה פַּת מִן הַתַּנּוּר, (בבא מציעא סד א): הָרוֹדֶה אֶת כַּוָּרְתּוֹ, עַל שֵׁם שֶׁהַדֶּבֶשׁ עָשׂוּי עַל יְדֵי חֲלוֹת שֶׁעוֹשֶׂה מְדֻבָּק בְּדָפְנֵי הַכְּלִי בְּכָל צְדָדָיו מִדּוֹפֶן אֶל דּוֹפֶן, כְּמִדַּת עוֹגֶל הַכְּלִי, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וַיְרַדֵּהוּ, וּנְסָחֵיהּ:

Verse 10

וַיֵּרֶד אָבִיהוּ אֶל הָאִשָּׁה. (תרגום:) עַל עִסְקֵי אִתְּתָא:

Verse 11

מְרֵעִים. חֲבֵרִים לְשׁוֹשְׁבִינוּת:

Verse 12

Verse 13

Verse 14

Verse 15

וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. לִימוֹת הַשַּׁבָּת, וְלֹא שְׁבִיעִי לַמִּשְׁתֶּה, וְהוּא רְבִיעִי לִימֵי הַמִּשְׁתֶּה:
הַלְוָיְשֵׁנוּ קְרָאתֶם לָנוּ הֲלֹא. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: הַלְמִסְכְּנוּתָנָא קְרִיתוּן יָתָנָא הָלְכָא:

Verse 16

Verse 17

שִׁבְעַת הַיָּמִים. הַנּוֹתָרִים מִשִּׁבְעַת הַיָּמִים, מֵרְבִיעִי וְאֵילָךְ:

Verse 18

בְּטֶרֶם יָבֹא הַסָּרָסָה. לִפְנֵי שְׁקִיעַת הַחַמָּה, שֶׁעֲדַיִן הָיָה לָהֶם שֶׁהוּת עַד הָעֶרֶב:
חֲרַשְׁתֶּם בְּעֶגְלָתִי. מָשָׁל הוּא (תרגום:) אִילּוּלְפּוֹן בְּדַקְתּוּן בְּאִתְתִי:

Verse 19

רוּחַ ה׳. (תרגום:) רוּחַ גְּבוּרָה מִן קֳדָם ה׳:
חֲלִיצוֹתָם. מַלְבּוּשִׁים שֶׁחָלַץ מֵעֲלֵיהֶן:

Verse 20

לְמֵרֵעֵהוּ. לְאֶחָד מִשִּׁבְעָנָיו נְתָנָהּ:

Chapter 15

Verse 1

Verse 2

Verse 3

נִקִּיתִי הַפַּעַם. בְּדִין אֶעֱשֶׂה לָהֶם הָרָעָה:

Verse 4

וַיָּפֶן. אֶת הַזְּנָבוֹת זָנָב אֶל זָנָב. וַיִּפֶן, מַשְׁמַע הוּא עַצְמוֹ פָּנָה (שמות לב טו); וַיָּפֶן, מַשְׁמַע הִפְנָה אֶת אֲחֵרִים, וְכֵן שִׁמּוּשׁ כָּל תֵּיבָה שֶׁפֹּעַל שֶׁלָּהּ בְּהֵ״א; (שמות א כ): וַיִּרֶב הָעָם; (איכה ב ה): וַיָּרֶב בְּבַת יְהוּדָה תַּאֲנִיָּה; (מלכים ב כה כא): וַיִּגֶל יְהוּדָה מֵעַל אַדְמָתוֹ, גָּלָה; (שם ב: יח יא): וַיָּגֶל מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶת יִשְׂרָאֵל אַשּׁוּרָה, הִגְלָה:

Verse 5

Verse 6

חֲתַן הַתִּמְנִי. חֲתַן הַפִּלְשְׁתִּי אֲשֶׁר בְּתִמְנָה (לעיל יד א):

Verse 7

אִם תַּעֲשׂוּן כָּזֹאת. וְשָׁמָּא רְגִילִין אַתֶּם בְּכָךְ, לָתֵת אִשְׁתּוֹ שֶׁל זֶה לָזֶה:

Verse 8

שׂוֹק עַל יָרֵךְ. (תרגום:) פָּרְשִׁין עִם רַגְלָאִין, רוֹכֵב סוּס אֵינוֹ נִשְׁעָן עַל יְרֵכוֹ כִּי אִם עַל
שׂוֹק, רֶגֶל אֶחָד נָתוּן בַּבַּרְזֶל הַתָּלוּי בַּמֶּרְכָּבָת:
בִּסְעִיף. בְּנִקְרַת סֶלַע עֵיטָם, וַחֲבֵרוֹ (ישעיהו נז:ה): סְעִיפֵי הַסְּלָעִים, (שם י:לג): מְסָעֵף
פֹּארָה:

Verse 9

וַיִּנָּטֵשׁוּ. וַיִּתְפַּזְּרוּ:
בַּלֶּחִי. שֵׁם מָקוֹם:

Verse 10

לָמָּה עֲלִיתֶם עָלֵינוּ. הֲלֹא עֲבָדִים אֲנַחְנוּ לָכֶם:
לֶאֱסוֹר אֶת שִׁמְשׁוֹן. שֶׁתַּאֲסְרוּהוּ וְתַסְגִּירוּהוּ לָנוּ:

Verse 11

Verse 12

Verse 13

לֹא כִּי אָסוֹר נֶאֱסָרְךָ. לֹא נַהֲרוֹג אוֹתְךָ, כִּי אִם אָסוֹר נֶאֱסָרְךָ:

Verse 14

רוּחַ ה׳. (תרגום:) רוּחַ גְּבוּרָה מִן קֳדָם ה׳:
אֲסוּרָיו. קְשׁוּרָיו:

Verse 15

טִרְיָה. לַחָה, וְרָאִיתִי בְּסֵפֶר רְפוּאוֹת שֶׁקּוֹרֵא לַלֵּחָה שֶׁיּוֹצֵא מִן הַמַּכָּה: ׳טִרְיָה׳:

Verse 16

חֲמוֹר חֲמֹרָתָיִם. בְּלֶחִי הַחֲמוֹר לְצִבּוּר צְבָרִים רַבִּים, (תרגום:) בְּלוּעָא דְחַמְרָא רְמֵיתְנוּן
דְּגוּרִין:

Verse 17

Verse 18

Verse 19

אֶת הַמַּכְתֵּשׁ. גּוּמָּא שֶׁהַשֵּׁן יוֹשֶׁבֶת בָּהּ, עֲשׂוּיָה כְּעֵין מַכְתֶּשֶׁת:

עֵין הַקּוֹרֵא. מַעְיָן שֶׁבָּא עַל יְדֵי זַעֲקַת הַקּוֹרֵא אֶל ה׳:

Chapter 16

Verse 1

Verse 2

לַעֲזָתִים לֵאמֹר. לְאַנְשֵׁי עֲזָה נֶאֱמַר:
וַיִּתְחָרְשׁוּ. נֶהֱגוּ עַצְמָן בְּשִׁתִּיקָה:

Verse 3

וַיִּסָּעֵם. וַיַּעֲקֵרֵם מִמְּקוֹמָם:

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

יְתָרִים. חֲבָלִים דַּקִּים:

Verse 8

Verse 9

וְלֹא נוֹדַע כֹּחוֹ. לֹא הוּצְרַךְ לְהִתְחַזֵּק בְּנַתְקוֹ אוֹתָם:

Verse 10

Verse 11

בַּעֲבוֹתִים. חֲבָלִים גַּסִּים:

Verse 12

Verse 13

מַחְלְפוֹת. קְוֵצוֹת, פלונ״ש בְּלַעַ״ז:
עִם הַמַּסָּכֶת. עֵץ שֶׁהַגַּרְדִּי מֵיסֵךְ בּוֹ אֶת הַשְּׁתִי, וְשֵׁם הָעֵץ אנשובל״א מַסֶּכֶת, אורטר״א בְּלַעַ״ז:

Verse 14

Verse 15

Verse 16

וַתְּאַלְּצֵהוּ. דְּמָקַתּוֹ, וְאֵין לוֹ דְּמִיוֹן:

Verse 17

Verse 18

וַתֵּרֶא דְּלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ. נִכָּרִין דִּבְרֵי אֱמֶת:

Verse 19

וַתִּקְרָא לָאִישׁ. לִשְׁלוֹחָן שֶׁל סְרָנִים:

Verse 20

Verse 21

וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה. מְקוֹם תְּחִלַּת קִלְקוּלוֹ:
וַיְהִי טוֹחֵן. בָּרַחַיִם, מְלָאכָה כְּבֵדָה וְרַבּוֹתֵינוּ (סוטה י א) פֵּרְשׁוּ מַה שֶּׁפֵּרְשׁוּ:

Verse 22

Verse 23

Verse 24

Verse 25

בֵּין הָעַמּוּדִים. אֲשֶׁר הַבַּיִת נָכוֹן עֲלֵיהֶם:

Verse 26

וַהֲמִישֵׁנִי. פאלפא״ר בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ (בראשית כז:יב): ״אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי״:

Verse 27

Verse 28

זָכְרֵנִי נָא. זְכֹר עֶשְׂרִים שָׁנָה שֶׁשָּׁפַטְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא אָמַרְתִּי לְאֶחָד מֵהֶם הַעֲבֵר לִי מַקֵּל
זֶה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם:
נְקֹם אַחַת מִשְּׁתֵי עֵינַי. וּשְׂכַר עַיִן הַשֵּׁנִית הַנַּח לִי לָעוֹלָם הַבָּא, וְכָאן פְּרַע לִי שְׂכַר אַחַת
מֵהֶן:

Verse 29

וַיִּלְפֹּת. וַיֹּאחַז, אינברצ״א בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ (רות ג:ח): ״וַיֶּחֱרַד הָאִישׁ וַיִּלָּפֵת״, נֶאֱחַז
בְּזְרוֹעוֹת הָאִשָּׁה:

Chapter 17

Verse 1

וַיְהִי אִישׁ מֵהַר אֶפְרָיִם. אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְתְּבוּ שְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ בְּסוֹף הַסֵּפֶר, שֶׁל מִיכָה
וְשֶׁל פִּלֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה, בְּתְחִלַּת הַשּׁוֹפְטִים הָיָה, בִּימֵי עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים
יח:לא): ״וַיָּשִׂימוּ לָהֶם אֶת פֶּסֶל מִיכָה וְגוֹ׳ כָּל יְמֵי הֱיוֹת בֵּית אֱלֹהִים בְּשִׁילֹה״, לָמַדְנוּ
שֶׁכָּל יְמֵי שִׁילֹה הָיָה דְּמוּת שֶׁל מִיכָה, וּבְפִלֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה נֶאֱמַר עַל יְבוּס שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם
(שופטים יט:יב): ״לֹא נָסוּר אֶל עִיר נָכְרִי״, לָמַדְנוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא כָבְשׁוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם

Verse 2

אֲשֶׁר לֵקַח לָךְ. אֲשֶׁר נִגְנַב מִמֵּךְ, וְיֵשׁ לוֹ דוֹמֶה (שמואל א כא:ו): ״כִּי אִשָּׁה עֻצְּרָה לָנוּ״,
עֻצְּרָה מִמֶּנּוּ:
וְאַתְּ אָלִית. קִלַּלְתְּ כָּל מִי שֶׁגְּנָבוֹ, וְגַם אָמַרְתְּ הַקְּלָלָה בְּאָזְנָי:
הִנֵּה הַכֶּסֶף. אֲנִי מוֹדֶה לָךְ עָלָיו שֶׁהוּא בְּיָדִי שֶׁאֲנִי לְקַחְתִּיו:

Verse 3

וַיָּשֶׁב אֶת אֶלֶף וּמְאָה הַכֶּסֶף לְאִמּוֹ. אָמַר לְהַחֲזִירוֹ לָהּ, וּבַמָּקוֹם שֶׁהוּא שָׁם הָרֵי הוּא
בְּרְשׁוּתֵךְ:
הַקְדֵּשׁ הִקְדַּשְׁתִּי אֶת הַכֶּסֶף מִיָּדִי לִבְנִי. קִבַּלְתִּי עָלַי לְמָסְרוֹ מִיָּדִי לְיָדְךְ לְשֵׁם דְּמוּת וּמַסֵּכָה,
תְּנֵהוּ לִי עַתָּה וּמִיָּדִי אֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךְ יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהָאִשָּׁה הַזֹּאת הִיא דְּלִילָה, לְפִי
שֶׁכָּתוּב (לעיל טז:ה): ״אֶלֶף וּמְאָה כֶּסֶף״, וְטָעוּת הוּא בָּהֶם, שֶׁהַרְבֵּה שָׁנִים קֹדֶם מִיכָה
לְשִׁמְשׁוֹן, אַךְ הַפָּרָשִׁיּוֹת נִסְמְכוּ עַל הַכֶּסֶף הָרָע שֶׁשָּׁוֶה כָּאן וְכָאן, וְכֶסֶף שֶׁל פּוּרְעָנוּת הָיוּ
שְׁנֵיהֶם:

Verse 4

Verse 5

בֵּית אֱלֹהִים. בֵּית עֲבוֹדָה זָרָה, וְכֵן כָּל ׳אֱלֹהִים׳ הָאֲמוּרִים בְּפָרָשָׁה זוֹ חוֹל, חוּץ מִזֶּה
(שופטים יח:לא): ״כָּל יְמֵי הֱיוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים בְּשִׁילֹה״ (שבועות לה ב)
וַיְמַלֵּא אֶת יַד אַחַד. חָנָכוֹ לַעֲבוֹדַת הַדְּמוּת לִהְיוֹת כֹּהֵן לְפָנָיו, כָּל חֲנוּךְ דָּבָר שֶׁאָדָם נִכְנָס
בּוֹ לְשֵׁם גְּדֻלָּה קָרוּי מִלּוּי יָדִים, רישוושט״ר בְּלַעַ״ז; וּכְשֶׁנּוֹתְנִין פְּקִידוּת לְאָדָם,
קוֹרִין לְמַתָּן רישוישט״ר בְּלַעַ״ז

Verse 6

Verse 7

מִמִּשְׁפַּחַת יְהוּדָה. וְהוּא לֵוִי מִן הָאֵם וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (בבא בתרא קט ב): לְפִי שֶׁעָשָׂה
מַעֲשֵׂה מְנַשֶּׁה שֶׁבָּא מִיהוּדָה, קְרָאוֹ מִמִּשְׁפַּחַת יְהוּדָה, וְהוּא לֵוִי בֶּן גֵּרְשׁוֹם בֶּן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ
הָיָה, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן (שופטים יח:ל): ״וְיוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשֹׁם וְגוֹ׳״

Verse 8

לַעֲשׂוֹת דַּרְכּוֹ. דֶּרֶךְ הֲלִיכָתוֹ:

Verse 9

בַּאֲשֶׁר אֶמְצָא. פַּרְנָסָתִי לְהִשְׁתַּכֵּר:

Verse 10

לַיָּמִים. לְסוֹף שָׁנָה:
וְעֶרֶךְ בְּגָדִים. זוּג חֲלִיפַת בְּגָדִים שֶׁהֵם עֶרֶךְ וְסֶדֶר לְכָל בְּנֵי אָדָם כְּפִי הָרָאוּי לָהֶם לְשָׁנָה:
וְעֶרֶךְ בְּגָדִים. אפרליימנ"ט בְּלַעַ"ז:
וּמְחָיָתֵךְ. וּמְזוֹנוֹתַיִךְ:
וַיֵּלֶךְ הַלָּוִי. אַחַר עֲצָתוֹ:

Chapter 18

Verse 1

כִּי לֹא נָפְלָה לוֹ. יְרֻשָּׁה כְּפִי הָרָאוּי לָהֶם בְּאֶרֶץ מְכֻבֶּשֶׁת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּיהוֹשֻׁעַ (יהושע יט:מז): "וַיֵּצֵא גְּבוּל בְּנֵי דָן מֵהֶם", וְאַף מִכָּאן יֵשׁ לִלְמֹד שֶׁהָיָה מַעֲשֶׂה זֶה בְּתוֹךְ הַשּׁוֹפְטִים מִיָּד:

Verse 2

Verse 3

מִי הֱבִיאֲךָ הֲלֹם. יֵשׁ כָּאן תְּמִיהוֹת הַרְבֵּה, (בבא בתרא קי:) לֹא מִזַּרְעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אַתָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שמות ג:ה): "אַל תִּקְרַב הֲלֹם", (שם ד:יא): "מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם", (שם ד:ב): "מַה זֶּה בְיָדֶךָ":

Verse 4

Verse 5

שְׁאַל נָא בֵאלֹהִים. בַּתְּרָפִים שֶׁמְּדַבְּרִים עַל יְדֵי מְכַשְּׁפוֹת:

Verse 6

נֹכַח ה' דַּרְכְּכֶם. נֹכַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גָּלוּי, כִּי זֶה אֵין בּוֹ מַמָּשׁ:

Verse 7

וְאֵין מַכְלִים דָּבָר. אֵין אֶחָד מֵהֶם צָרִיךְ לַחֲבֵרוֹ שֶׁיַּזְרִיזֵנוּ רֵיקָם וְיַכְלִימֶנּוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסוֹף הָעִנְיָן (פסוק י): "אֵין מַחְסוֹר כָּל דָּבָר", כָּךְ שָׁמַעְתִּי:
יוֹרֵשׁ עֶצֶר. יוֹרְשִׁים מוּעָטִים, שֶׁאִם יַהַרְגוּ אֶת אֵלּוּ, אֵין עוֹד עוֹרְרִין נִלְחָמִים עִם הַמַּזִּיקִים בַּנֶּחָלָה:
וּרְחוֹקִים הֵמָּה. מֵעֶזְרַת צִידוֹנִים:
וְדָבָר אֵין לָהֶם עִם אָדָם. שׁוּם בְּרִית כְּרוּתָה שֶׁיָּבֹאוּ לְעֶזְרָתָם לְעֵת הַצֹּרֶךְ:

Verse 8

מָה אַתֶּם. כְּלוֹמַר מָה אַתֶּם מְשִׁיבִים דָּבָר, מַה מְצָאתֶם בַּמָּקוֹם שֶׁנָּפַל לָנוּ גּוֹרָלֵנוּ, מָה הָעָם, הֶחָזָק הוּא הֶרָפֶּה:

Verse 9

וְאַתֶּם מַחְשִׁים. מִתְעַצְּלִים:

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

Verse 17

Verse 18

Verse 19

Verse 20

Verse 21

וְאֶת הַכְּבוּדָה. מַשָּׂאוֹת, כָּל דָּבָר שֶׁהוּא כָּבֵד בַּהֲלִיכָתוֹ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָרוּץ אִם יִרְדְּפוּ בְּנֵי הַמָּקוֹם אַחֲרֵיהֶם:
הַכְּבוּדָה. פּוּזְנְטוֹ״מָא בְּלַעַ״ז:

Verse 22

Verse 23

וַיַּסֵּבּוּ פְּנֵיהֶם. בְּנֵי דָן אֶל הַקּוֹרְאִים אֲלֵיהֶם:

Verse 24

וּמַה לִּי עוֹד. וּמַה נִּשְׁאַר לִי עוֹד:

Verse 25

אֲנָשִׁים מָרֵי נֶפֶשׁ. כַּעֲסָנִים שֵׁשׁ בְּסִיעָתֵנוּ:

Verse 26

Verse 27

לַיִשׁ. שֵׁם הָעִיר, וּבְסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יט:מז) קוֹרֵא שְׁמָהּ ׳לֶשֶׁם׳, עַל שֵׁם שֶׁמָּצְאוּ שָׁם אֶבֶן טוֹבָה שֶׁשְּׁמָהּ ׳לֶשֶׁם׳, וְהִיא הָיְתָה עַל הַחֹשֶׁן לְשֵׁבֶט דָּן, שְׁמוֹ כָּתוּב עַל ׳לֶשֶׁם׳, וְיָדְעוּ שֶׁבֶּאֱמֶת הִיא נַחֲלָתָם:

Verse 28

Verse 29

Verse 30

בֶּן מְנַשֶּׁה. מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כָּתוּב נו״ן לְשַׁנּוֹת אֶת הַשֵּׁם, וְנִכְתַּב תְּלוּיָה לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה מְנַשֶּׁה אֶלָּא מֹשֶׁה:
עַד יוֹם גְּלוֹת הָאָרֶץ. בִּימֵי סַנְחֵרִיב בְּגָלוּת רִאשׁוֹנָה:

Chapter 19

Verse 1

Verse 2

וַתִּזְנֶה עָלָיו פִּילַגְשׁוֹ. זָנְתָה מִבֵּיתוֹ אֶל הַחוּץ כָּל לְשׁוֹן זְנוּת אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן ׳יוֹצֵאת׳ (תרגום אונקלוס בראשית לד:לא): נַפְקַת בָּרָא, יוֹצֵאת מִבַּעְלָהּ לֵאלֹהוֹב אֶת אֲחֵרִים:

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

הוֹאֶל נָא וְלִין. הַלַּיְלָה:

Verse 7

Verse 8

Verse 9

רָפָה. הַשֶּׁמֶשׁ מִגְּבוּרָתוֹ וְנָטָה לַעֲרוֹב:
הִנֵּה חֲנוֹת הַיּוֹם. עֵת שֶׁכָּל הוֹלְכֵי דְרָכִים נוֹטִים לַחֲנוֹת בַּבַּיִת:

Verse 10

Verse 11

Verse 12

עַד גִּבְעָה. גִּבְעַת בִּנְיָמִן:

Verse 13

וְלַנּוּ. כְּמוֹ וְלַנְנוּ, דַּגְּשׁוּת הַנּוּ״ן בְּמָקוֹם נוּ״ן שְׁנִיָּה:

Verse 14

Verse 15

Verse 16

Verse 17

Verse 18

וְאֶת בֵּית ה׳. לְשִׁילֹה אֲנִי הוֹלֵךְ:

Verse 19

Verse 20

Verse 21

וַיָּבֶל לַחֲמוֹרִים. וַיִּתֵּן יְבוּל לַחֲמוֹרִים, ׳וַיָּבֶל׳ אפרוונד״ר בְּלַעַ״ז:

Verse 22

וְנֶדָעֻנּוּ. מִשְׁכַּב זָכוּר:

Verse 23

Verse 24

Verse 25

Verse 26

Verse 27

Verse 28

וְאֵין עוֹנֶה. כִּי מֵתָה:

Chapter 20

Verse 1

Verse 2

פְּנוֹת כָּל הָעָם. (תרגום:) רֵישֵׁי כָּל עַמָּא:

Verse 3

Verse 4

Verse 5

דְּמוּ לַהֲרֹג. כְּוָונוּ לַהֲרֹג, אנישמינט״ו בְּלַעַ״ז:

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

לַעֲשׂוֹת לְבוֹאָם. לְבִיאָתָם זוֹ לְגִבְעַת בִּנְיָמִין ׳כְּכָל הַנִּבָלָה׳ וְגוֹ׳:

Verse 11

חֲבֵרִים. שָׁוִים בְּעֵצָה אַחַת:

Verse 12

בְּכָל שִׁבְטֵי בִנְיָמִן. עֲשָׂרָה שְׁבָטִים נֶחְשְׁבוּ עֲשָׂרָה מִשְׁפְּחוֹתָיו, שֶׁיִּהְיוּ מֻרְחֶל שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים:

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

אֹטֵר יַד יְמִינוֹ. גְּמוּדֵי יַד יְמִינָם, לֹא הָיוּ שׁוֹלְטִים בָּהּ כְּאִלּוּ הָיְתָה אֲטוּמָה, כְּמוֹ (תהלים סט:טז): ״אַל תֶּאְטַר עָלַי בְּאֵר פִּיהָ״:
כָּל זֶה. שָׁבַע מֵאוֹת אִישׁ הַלָּלוּ:
אֶל הַשַּׂעָרָה. לְחוּט הַשַּׂעָר:
וְלֹא יַחֲטֵא. לֹא יְשֻׁגֶּה:

Verse 17

Verse 18

יְהוּדָה בַּתְּחִלָּה. אֲבָל לֹא בָּחֲנוּ לִשְׁאוֹל אִם לְנַצֵּחַ אִם לִינָּצֵחַ, וּבָאֲחֵרוֹנָה שֶׁבָּחֲנוּ, אָמַר (פסוק כח): ״עֲלוּ כִּי מָחָר אֶתְּנֶנּוּ בְיָדֶךָ״, הִשְׁכִּימוּ וְהִשְׁלִימוּ דִּבְרֵיהֶם:

Verse 19

Verse 20

Verse 21

וַיִּשְׁחִיתוּ. נֶעֱנְשׁוּ עַל שֶׁלֹּא קִנְּאוּ כְּמוֹ כֵן בְּמַעֲשֵׂה דְּמוּת מִיכָה שֶׁהָיָה כְּבָר:

Verse 22

Verse 23

Verse 24

Verse 25

Verse 26

Verse 27

Verse 28

Verse 29

Verse 30

Verse 31

Verse 32

Verse 33

בְּבַעַל תָּמָר. בְּמֵישַׁר יְרִיחוֹ:
מֵגִיחַ. נִמְשָׁךְ, כְּמוֹ (איוב מ:כג): "יָגִיחַ יַרְדֵּן אֶל פִּיהוּ"; (תהלים כב:י): "גִּחִי מִבָּטֶן":
מִמַּעֲרֶה גָּבַע. מִמָּקוֹם צַר, עֶרְוָתָהּ וְגִלּוּיָהּ שֶׁל גִּבְעַת בִּנְיָמִין, מְקוֹם תּוֹרָפָה שֶׁלָּהּ שָׁהִיא נוֹתָהּ לִיכָּבֵשׁ מִשָּׁם, כְּמוֹ (בראשית מב:ט): "לִרְאוֹת אֶת עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם":

Verse 34

Verse 35

Verse 36

וַיִּתְּנוּ אִישׁ יִשְׂרָאֵל. אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, מָקוֹם לְבִנְיָמִן לִבְרֹחַ אֶל הַגִּבְעָה, כִּי סָמְכוּ יִשְׂרָאֵל עַל
הָאוֹרֵב שֶׁיִּצְאוּ לִקְרָאתָם:

Verse 37

וַיִּמְשֹׁךְ הָאוֹרֵב. מָשַׁךְ בַּשּׁוֹפָר; דָּבָר אַחֵר: מָשַׁךְ בַּשּׁוֹפָר הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ, אֶל הָעִיר:

Verse 38

וְהַמּוֹעֵד הָיָה. מִתְחָלָה הָיָה אוֹת בֵּין יִשְׂרָאֵל וּבֵין הָאוֹרֵב, לִהְיוֹת הָאוֹרֵב מַרְבֶּה לְהַעֲלוֹת
עֲשַׁן הָעִיר, וְיָבִינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר לָכֵד הָאוֹרֵב אֶת הַגִּבְעָה:
מַשְׂאַת הֶעָשָׁן. גֹּבַהּ הֶעָשָׁן:

Verse 39

וַיַּהֲפֹךְ אִישׁ יִשְׂרָאֵל. עַכְשָׁיו חוֹזֵר לְתְחִלַּת הַדְּבָרִים וְשׁוֹנֶה וּמְפָרֵשׁ, עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף
שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה (פסוק לה), כֵּיצַד נָפְלוּ וְהֵיכָן נָפְלוּ:

Verse 40

Verse 41

Verse 42

וַאֲשֶׁר מֵהֶעָרִים. הָאוֹרֵב שֶׁנִּכְנַס בָּעִיר, מַשְׁחִיתִים אוֹתוֹ בְּתוֹךְ הַשֶּׁבֶט, בְּתוֹךְ הָעִיר:

Verse 43

כִּתְּרוּ אֶת בִּנְיָמִן. הִקִּיפוּ אֶת בִּנְיָמִן כְּכֶתֶר הַמַּקִּיף אֶת הָרֹאשׁ, וְכֵן (תהלים כב:יג):
"אֲבִירֵי בָשָׁן כִּתְּרוּנִי", וְכֵן (חבקוק א:ד): "כִּי רָשָׁע מַכְתִּיר אֶת הַצַּדִּיק", וְכֵן גַּם
בִּלְשׁוֹן עֲטָרָה נִקְרֵאת הַקָּפָה (שמואל א כג:כו): "וְשָׁאוּל וַאֲנָשָׁיו עֹטְרִים אֶל דָּוִד וְאֶל
אֲנָשָׁיו לְתָפְשָׂם":
הִרְדִּיפוּהוּ. קוֹרְאִים אַחֲרָיו רְדִיפָה, צוֹעֲקִים זֶה לָזֶה לִרְדֹּף:
מְנוּחָה הִדְרִיכֻהוּ. אֵצֶל הֶעָרִים שֶׁהֵם נוֹחִים בָּהֶם, שָׁם הִדְבִּיקוּהוּ:
הִדְרִיכֻהוּ. הִשִּׂיגוּהוּ, וְיֵשׁ דֶּגְמָתוֹ בִּלְשׁוֹן גְּמָרָא (כתובות ס ב): רְהַט בַּתְרֵיהּ פַּרְסָא בְּחָלָא
וְלֹא אַדְרֻכֵיהּ:
עַד נֹכַח הַגִּבְעָה. מִמִּזְרָחָהּ שֶׁל גִּבְעָה:

Verse 44

וַיִּפְלוּ מִבִּנְיָמִן שְׁמוֹנָה עָשָׂר אֶלֶף. בַּשָּׂדֶה בְּתוֹךְ הַמִּלְחָמָה:

Verse 45

וַיְעֹלְלֵהוּ. הֲרִיגָה אַחַר הֲרִיגָה, כְּעוֹלְלוֹת שֶׁאַחַר הַבָּצִיר:

חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ. הֲרֵי עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה אֶלֶף:
עַד גִּדְעֹם. שֵׁם מָקוֹם:
וַיַּכּוּ מֵמֶּנּוּ אַלְפַּיִם אִישׁ. הֲרֵי עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף הָאָמוּר לְמַעְלָה (פסוק לה), וְהַמַּאָה הַכְּתוּבִים לְמַעְלָה (שם), לֹא פֵּרַשׁ הֵיכָן נָפְלוּ:

Verse 46

Verse 47

Verse 48

שָׁבוּ אֶל בְּנֵי בִנְיָמִן. בְּכָל הֶעָרִים:
מֵעִיר מְתֹם. הֵתַמּוּ כָּל יוֹשְׁבֵי הֶעָרִים:
וְעַד בְּהֵמָה. וַאֲנָשִׁים בִּכְלַל ׳מְתוֹם׳ הָיוּ, שֶׁ׳מְתוֹם׳ לְשׁוֹן כְּלָיָה הוּא וְיֵשׁ לִתְמֹהַּ עַל אֶלֶף הֵיכָן הֵם, שֶׁהֲרֵי עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף הִתְפַּקְּדוּ מִן הֶעָרִים, וּמִן הַגִּבְעָה שֵׁשׁ מֵאוֹת, וְכָאן מָנָה בַּנּוֹפְלִים עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף וּמֵאָה אִישׁ, וְשֵׁשׁ מֵאוֹת נִמְלְטוּ אֶל סֶלַע הָרִמּוֹן, וְהָאֶלֶף בָּרְחוּ אֶל הֶעָרִים וְנָפְלוּ לְמָחָרָת כְּשֶׁשָּׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל עֲרֵי בִנְיָמִן לְהַחֲרִים הַנָּשִׁים וְהַטַּף:

Chapter 21

Verse 1

Verse 2

Verse 3

לְהִפָּקֵד. לְהִגָּרַע:

Verse 4

Verse 5

Verse 6

וַיִּנָּחֵמוּ. שָׁבוּ לַחֲשֹׁב עֲלֵיהֶם מַחְשֶׁבֶת פְּלִיטָה:

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

אַרְבַּע מֵאוֹת. נַעֲרָה בְתוּלָה הוֹשִׁיבוּם עַל פִּי חָבִיוֹת שֶׁל יַיִן, בְּעוּלָה רֵיחָהּ נוֹדֵף, בְּתוּלָה
אֵין רֵיחָהּ נוֹדֵף:

Verse 13

Verse 14

וְלֹא מָצְאוּ לָהֶם. לֹא סִפְּקוּ לָהֶם:

Verse 15

Verse 16

Verse 17

יְרֵשַׁת פְּלִיטָה. נַחֲלַת הַשֵּׁבֶט נִשְׁאֲרָה רֵיקָנִית, חָבוּ עֵצָה שֶׁיּוֹלִידוּ בָּנִים וְיַחֲזִיקוּ בְּנַחֲלָתָם
הַפְּלִיטָה הַנִּשְׁאֶרֶת, וְלֹא יִמָּחֶה שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל:

Verse 18

Verse 19

מִזְרָחָה הַשֶּׁמֶשׁ לַמְסִלָּה. בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל מְסִלָּה, שִׁילֹה בִּצְפוֹנָהּ שֶׁל בֵּית אֵל וּבִדְרוֹמָהּ שֶׁל לְבוֹנָה,
וּבְמִזְרָחָהּ שֶׁל מְסִלָּה הָעוֹלָה מִבֵּית אֵל שְׁכֶמָה:

Verse 20

Verse 21

Verse 22

לָרִיב אֵלֵינוּ. לָלֶכֶת אֵלֵינוּ בַּמִּלְחָמָה:
וְאָמְרוּ אֲלֵיהֶם חָנּוּנוּ אוֹתָם. רַחֲמוּ עֲלֵיהֶם כִּי אֵינָם יוֹדְעִים מַה לַּעֲשׂוֹת, כִּי לֹא
לָקְחוּ אִישׁ אִשְׁתּוֹ בַּמִּלְחָמָה, שֶׁל יָבֵשׁ גִּלְעָד אֶלָּא לְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ מֵהֶם, וְאִם עַל הַשְּׁבוּעָה
אַתֶּם מַקְפִּידִים, לֹא עָוֹן לָכֶם בַּדָּבָר, כִּי לֹא אַתֶּם נְתַתֶּם לָהֶם, אֶת בְּנוֹתֵיכֶם שֶׁתְּהֵא לָכֶם
אַשְׁמָה בַּדָּבָר וְשָׁלוֹם לָכֶם אַל תִּירָאוּ: